

Міністерство освіти і науки України
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
факультет соціології
кафедра соціальних структур та соціальних відносин

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на тему:
«ПРАКТИКИ ПІКЛУВАННЯ ПРО ДІТЕЙ В МОЛОДІЖНИХ СІМ'ЯХ:
СТРУКТУРНІ ТА ЦІННІСНІ ВИМІРИ»

Спеціальність: 054 «Соціологія»
Освітня програма: «Соціологія»
Освітній ступінь: магістр
Кваліфікація: магістр соціології

Авторка: Киченко Уляна Володимирівна,
студентка магістратури
Наукова керівниця: Куценко Ольга Дмитрівна,
доктор соціологічних наук, професор

Магістерська робота допущена до захисту
рішенням кафедри *соціальних структур та соціальних відносин*

Протокол № _____ від « ____ » _____ 202__ р.

Зав. кафедри _____ доц. Мазурик О.В.
підпис

Київ 2021

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1: Теоретичні засади дослідження батьківства та соціальних відносин між батьками і дітьми.....	7
1.1. Ступінь наукових досліджень соціалізуючої функції батьківства та практик піклування про дітей.....	7
1.2. Батьківство і практики піклування про дітей в концептуальних координатах соціології.....	11
1.3. Види практик піклування про дітей в системі структурних та культурних теоретичних координат.....	17
Висновки до розділу 1.....	21
РОЗДІЛ 2: Методологічні засади дослідження практик піклування про дітей в молодіжних сім'ях у великому місті.....	23
2.1. Характеристика інституційного середовища функціонування батьківства в українському великому місті.....	23
2.2. Моделі практик піклування про дітей та їх виміри.....	27
2.3. Структурні та культурні виміри практик піклування про дітей.....	31
Висновки до розділу 2.....	35
РОЗДІЛ 3: Дизайн та результати пілотажного дослідження практик піклування про дітей в молодіжних сім'ях.....	36
3.1. Дизайн пілотажного дослідження.....	36
3.2. Основні результати та їх обговорення.....	39
Висновки до розділу 3.....	50
ВИСНОВКИ.....	51
ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	54
ДОДАТОК 1 (Гайд для проведення глибинного інтерв'ю з батьками).....	59
ДОДАТОК 2 (Транскрипти глибинних інтерв'ю).....	61
ДОДАТОК 3 (Опитувальник з визначення стилю батьківського виховання).....	103

АНОТАЦІЯ

Киченко У. Практики піклування про дітей в молодіжних сім'ях: структурні та ціннісні виміри. – На правах рукопису. Магістерська робота за спеціальністю 054 – Соціологія. – Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Кафедра соціальних структур та соціальних відносин. – Київ, 2021. – 107 с., список джерел зі 40 найменувань, 3 додатки.

Магістерська робота присвячена розробці теоретико-методологічної логіки емпіричного дослідження диференціації практик піклування про дітей та їх структурних і культурних детермінант в молодіжних сім'ях у великому місті. В даній роботі визначені концептуальні засади соціологічної інтерпретації феномену «відповідального батьківства», соціалізуючої функції батьків та відносин між батьками і дітьми, уточнено теоретичну модель видів практик піклування та їх залежності від структурних та культурних факторів та розроблено дизайн емпіричного дослідження диференціації практик піклування про дітей та здійснено його пілотаж в місті Києві.

Ключові слова: батьківство, відповідальне батьківство, моделі, стилі батьківського виховання, моделі батьківства

ANNOTATION

Kychenko U. Childcare practices in youth families: structural and value dimensions. – Manuscript. Master's thesis on speciality 054 – Sociology. – Taras Shevchenko National University of Kiev, Department of Social Structures and Social Relations. – Kyiv, 2021. – 107 p., 40 sources, 3 appendices.

Childcare practices in youth families: structural and value dimensions. The master's thesis is devoted to the development of theoretical and methodological logic of empirical research of the childcare practices and its structural and cultural determinants in youth families in a large city. This paper defines the conceptual foundations of sociological interpretation of the phenomenon of "responsible parenthood", the socializing function of parents and the relationship between parents and children; clarifies the theoretical model of types of childcare practices and its dependence on structural and cultural factors; develops logic of an empirical research of childcare practices differentiation. Pilot study was performed in the city of Kyiv.

Key words: parenthood, responsible parenthood, models and styles of parental upbringing, models of parenthood

ВСТУП

Сім'я є невід'ємною частиною структури суспільства. Це один з найдавніших соціальних інститутів, який, змінюючи свою форму, зберігся у всіх відомих цивілізаціях і культурах. Людство протягом усього життя розвивало сімейний спосіб життя, а історичний досвід різних культур показав необхідність захищати та цінувати інститут сім'ї. Однак, водночас важко знайти соціальне явище, криза якого була освячена більше, ніж криза сім'ї, і неминуча смерть якої так часто передбачалася.

Сучасна сім'я - це інституція, яка постійно зазнає тиску соціально-економічних обставин і постійно змінюється. Як структурна система соціального життя, сім'я зосереджується на всіх кардинальних змінах, що відбуваються в суспільстві. Спочатку інститут сім'ї зазнав особливо помітних і неоднозначних змін у європейських країнах. Ці зміни мають специфіку на пострадянському просторі, де вони визначаються загальними цивілізаційними тенденціями шлюбу та розвитку сім'ї, а також впливом факторів, пов'язаних із системною кризою, що робить їх особливо важкими: невирішені економічні, морально-етичні та соціальні проблеми.

З утворенням демократичної та соціальної держави України, становленням ринкових відносин, зростає роль розвитку людини, її соціалізації та розвитку сім'ї. Сім'я вважається головним середовищем, "колискою демократії". Проте батьками не народжується, батьками стають. Тому сьогодні актуальними постають питання формування батьківства, особливо свідомого та відповідального батьківства.

Молодь сьогодні все більше орієнтується на кар'єру та покращення свого матеріального становища, в той час коли народження та виховання дітей мають другорядне значення. Головний принцип у сучасних сім'ях - це самостійність та самоствердження [Мушкевич, 2018]. Це трансформація сімейних цінностей. Ці зміни показують, що значення сім'ї, шлюбу та батьківства зменшується.

Сучасні психологічні, соціологічні та педагогічні дослідження [Кириченко, 2018] показують, що останнім часом спостерігається послаблення

уваги батьків до своїх дітей, дефіцит любові батьків. Ця ситуація погіршується нездатністю та небажанням свідомо та відповідально виховувати своїх дітей.

Подружжя зараз стає на перший план сімейних стосунків, тоді як батьківство та соціальні зв'язки між батьками та дітьми стають другорядними. Поняття «батьківство», батьківсько-дитячі відносини вивчали багато дослідників, серед яких звернемо увагу на роботи О.Н. Безрукової, В.І. Думанської, І.С. Кона, Т. Беляєвої, О. Стрельник, а також М. Міда. У. Берна, У. Еріксона, З. Фрейда та інші.

Однак проблема вивчення явища свідомого та відповідального батьківства в українському суспільстві є досить важливою та досі недостатньо розвиненою, переважно представленої в соціологічних працях О.Стрельник. Тому, основою моєї кваліфікаційної роботи є визначення сутності поняття відповідального батьківства. Сучасні проблеми батьківства є фундаментальними соціальними проблемами і вимагають більш систематичного вивчення особливостей цього феномену, процесу взаємодії та зв'язку батьків з суспільством та розвитку феномену «батьківства» в подальшому.

Об'єкт: практики піклування про дітей в молодіжних батьківських сім'ях в сучасному українському суспільстві.

Предмет: структурні та культурні детермінанти диференціації практик піклування про дітей в молодіжних сім'ях великого міста.

Мета: розробити теоретико-методологічну логіку емпіричного дослідження диференціації практик піклування про дітей та їх структурних і культурних детермінант в молодіжних сім'ях у великому місті.

Завдання:

1. Визначити ступінь наукових досліджень практик піклування про дітей в батьківських сім'ях в сучасних суспільствах.
2. Визначити концептуальні засади соціологічної інтерпретації феномену «відповідального батьківства», соціалізуючої функції батьків та відносин між батьками і дітьми; уточнити аналітичні виміри концепту «практики піклування про дітей».

3. Уточнити теоретичну модель видів практик піклування та їх залежності від структурних та культурних факторів.
4. Визначити характеристики інституціонального середовища функціонування батьківства в сучасному українському суспільстві.
5. Уточнити теоретичне уявлення про моделі практик піклування в системі структурних та культурних детермінант.
6. Розробити логіку і дизайн емпіричного дослідження диференціації практик піклування та здійснити його пілотаж.
7. Проаналізувати та узагальнити отримані емпіричні дані з метою уточнення теоретико-методологічної логіки дослідження.

Практичне значення результатів дослідження: результати випускної кваліфікаційної роботи мають практичне значення для можливої подальшої науково-дослідницької діяльності у галузі соціології сім'ї.

РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ дослідження батьківства та соціальних відносин між батьками і дітьми

1.1. Ступінь наукових досліджень соціалізуючої функції батьківства та практик піклування про дітей

На сьогоднішній день неможливо виділити одне унікальне визначення поняттю «сім'я». Проте в широкому значенні «сім'ю» характеризують як соціальну групу, з'єднану родинними зв'язками, кровною спорідненістю, члени якої виконують життєві функції, базуючись на спільному побуті, взаємній моральній відповідальності. Сім'я є одним з елементів суспільства, в якому відбувається формування та розвиток особистості. «Сім'я» та «батьківство» - не тотожні поняття. Батьківство досліджується сукупно різними науками, такими як: педагогіка, соціологія, біологія, медицина, психологія тощо.

Ще в античні часи феномен батьківства цікавив багатьох вчених. Ще Арістотель в своїй праці «Політика», зауважував, що первинною людською спільнотою була патріархальна сім'я. І сім'ї формували селища, а селища, відповідно, формували держави. Арістотель вважав, що батько навчає дитину, а роль матері – рости дитину, тим самим, батько мав більш важливу роль у вихованні та формуванні особистості в дитини

Довгий час інститути батьківства та шлюбу були взаємопов'язані, тому їх і вивчали в рамках проблем сім'ї.

Дослідники виділяють кілька наукових підходів у розумінні феномену «батьківство» [Кон, 1999; Стрельник, 2017; Думанська, 2015; Овчарова, 2006], а саме: біологічний (Д. Хьюбел, Д. Візел, Н. Тінберген, Дж. Мітчелл), феноменологічний (Р.В. Овчарова, Е. Гуссерль), педагогічний (А. Н. Ганічева, І. Н. Гребенніков, О. Л. Зверєва), культурно-антропологічний (Дж. Ален, Е. Бадінтер, С. де Бовуар), психологічний (Р. В. Овчарова, О. О. Леонт'єв, Г. Г. Філіппова) та, звичайно ж, соціологічний (Т. А. Гурко, Н. В. Богачова, О. В. Глезденева, І. С. Кон).

- Біологічний підхід ґрунтується на дослідженнях в яких батьки та умови, які вони забезпечують, вивчаються як організація середовища для розвитку дитини. Вагоме значення має еволюційний аспект формування поведінкових і фізіологічних механізмів батьківства.

- Феноменологічний напрям виокремлює та характеризує функції батьків та особливості їхніх переживань, очікувань і поведінки.

- За педагогічним підходом, «батьківство» виступає джерелом педагогічних цілей та є засобом їх досягнення. Педагогічний напрям базується на вивченні стратегій виховання. Вони призначені для формування системи особистісно важливих якостей, що сприяють створенню самостійного «Я». Проте, з іншої сторони, надають допомогу у включенні індивіда в соціум.

- У культурно-антропологічному підході «батьківство» пояснюється як одна із можливостей реалізації батьків в соціальному просторі. При цьому ставлення до дітей може різнитись у залежності від їхньої цінності у відповідний історичний період та може проявлятися у різних формах.

- Соціологічний підхід розкриває «батьківство» як сталу емоційну взаємодію реальних батьків та потенційних, яка пов'язана з народженням та вихованням дітей, що визначаються відповідною поведінкою подружжя» [Богачева, 2005]. Як вважає Ігор Кон, ця категорія позначає «батьківські почуття, любов, прихильність до дітей; специфічні соціальні ролі і нормативні приписи культури» [Кон, 2000]. На думку Наталі Феоктистової, «батьківство» є складним феноменом, що базується на фізіологічних механізмах, культурних та індивідуальних особливостях. До того ж батьківство опирається на систему прав і обов'язків та існує як соціальний інститут. Також визначається в соціальних вимогах та очікуваннях до подружжя як вже до батька і матері [Феоктистова, 1991].

Різноманітність моделей поведінки батьків вивчають різні школи і напрямки психології. З точки зору представників психоаналізу (Зігмунд Фрейд, Ерік Еріксон, Еріх Фромм, Альфред Адлер, Карл Густа Юнг та інші) головною

задачею батьків є задоволення дитячих потреб і збереження культурних цінностей. Важливими є відповідальність батьків та допомога в реалізації і розвитку дитячого потенціалу.

У межах гуманістичного напрямку (Шарлотта Бюлер, Абрагам Маслоу, Карл Роджерс та інші) головною функцією батьківства є безперечне прийняття своєї дитини і повноцінне піклування про її безпеку, що у сумі позитивно впливає на розвиток «Я-концепції» дитини і при цьому досяганню психологічної безпеки і спокійного та безтурботного життя.

За системним підходом «батьківство» позначається як соціально-психологічне явище, що складається з ціннісних орієнтацій, батьківських почуттів, відповідальності, установок, стилю виховання. При цьому аналіз здійснюється відповідно до індивідуальних особливостей жінки та чоловіка, як спільних подружніх цінностей, батьківського ставлення тощо. Даний напрям розкриває «батьківство» я розуміння та почуття духовної близькості і єдності із своїм партнером у ставленні до своїх дітей, що являє собою психологічне створення особистості [Овчарова, 2006].

Раїса Овчарова поділяє дану наукову точку зору і розглядає батьківство як багатогранний феномен, який можна вивчати із двох площин:

- 1) як комплексну структуру індивіда
- 2) сукупність, що складається із двох людей, які планують дати початок новому життю [Овчарова, 2006].

Питання монобатьківства та неповної сім'ї піднімали такі дослідники, як Ольга Ісупова та Елена Ярська-Смірнова. Такі дослідниці, як Елена Здравомислова, Ірина Неудачина, Ірина Жеребкіна вивчали батьківство, природну потребу в дітях, чоловічі та жіночі ролі у сімейних стосунках, опираючись саме на гендерні аспекти в аналізі батьківства.

Серед українських соціологів, яка займаються вивченням феномену батьківства та його соціального конструювання, варто відзначити Олену Стрельник. За її переконаннями відомо, що однією з важливих основ, яка породжує суспільне бачення та розуміння батьківства, є засоби масової

інформації. Саме ЗМІ показують батьківсько-дитячі відносини в критичних виявах. «Кризовий стан» теперішнього батьківства є певною закономірністю для багатьох гострих публічних дискусій. На сьогоднішній день батьківство виступає темою для ТВ-новин, які в свою чергу, показують насильницькі картини над дітьми з боку батьків і про дітей, які позбавлені батьківського піклування. Тому, як вважає Олена Стрельник, з'являється тільки «моральна паніка» відносно безвідповідальності батьків, демонізація нинішніх дітей та їх батьків [Стрельник, 2015]. В сьогоднішніх засобах масової інформації актуальними постають питання про сирітство, безпритульних дітей, дітей, які стали жертвами насилля, Інтернет-залежних дітей тощо. Це і є підґрунтям для «моральної паніки» і породжує певне враження про те, що сьогодні у батьківства кризове становище. Питання «моральної паніки» у ХХ ст. підіймав Ігор Кон. Він характеризував батьківство як певну систему, що складалась із окремих явищ. Таких як: любов, прив'язаність та почуття до дітей, своєрідні соціальні ролі, стиль виховання та інше. Йому належить пояснення та опис стереотипу про відсутність відповідальності та слабкість «сучасного батька». [Кон, 2000]. Отже, Олена Стрельник разом з Ігорем Коном, наголошують на тому, що в сучасному суспільстві важким завданням постає розрізнити реальну картину насильства батьків над дітьми і розпізнавати суспільне ставлення до «сучасного батька» від стереотипів, які можуть досі існувати у суспільній свідомості.

В результаті розвитку медицини, зниження рівня соціального контролю в ХХІ столітті, погляди на батьківство є багатоманітними. Тому наразі це питання вивчали не тільки як репродуктивну функцію людини та поділ ролей між батьками, а і етапи формування батьківства. А саме, за яких чинників воно формується та які соціальні інститути впливають на розвиток батьківства.

Можна зауважити, що ефективне функціонування батьківства визначається погодженням понять та розуміння обох батьків стосовно батьківських ролей, їх функцій та поділу зон відповідальності і обов'язків.

Висновки: інститут батьківства відрізняється від інституту шлюбу. Поняття «батьківство» в сучасних суспільствах і науці стає ширшим через

збільшення кількості «батьківських статусів» («сурогатне материнство», чи «прийомні батьки»). Батьківство розглядається не лише як психологічний чи біологічний феномен, а також як соціокультурний феномен, і звичайно, як соціальний інститут. Також як діяльність батьків у вихованні і догляді за дітьми. «Кризове становище» сучасного батьківства будується на основні дискурсу в засобах масової інформації. Сам термін «батьківство» відрізняється від виключно біологічної основи. А можна вважати як діяльність, якій властиві знання та навички з виховання, що можна характеризувати як професіоналізацію батьківства. Тому можна заявляти про те, що інститут батьківства еволюціонує і в сьогоденні. Сучасне «батьківство» розширюється, батьківські функції і ролі стають більш різноманітнішими, стає більшим вплив зовнішніх чинників, при цьому соціальний контроль над батьківством стає меншим. Тому й потрібно далі досліджувати цей цікавий феномен.

1.2. Батьківство і практики піклування про дітей в концептуальних координатах соціології

В наш час існує багато варіантів інтерпретації таких понять як: «батьківство», «сучасне батьківство», «сучасна сім'я», «відповідальне батьківство», «моделі батьківства» тощо. Тому існує потреба в чіткому теоретичному визначенні цих понять і в їх порівнянні задля пояснення характерних ознак.

Поняття «батьківство» застосовують як у вузькому, так і в широкому сенсі цього слова. За «інтегральним поняттям «батьківство», що зображує рівну участь обох батьків в вихованні дітей, інакше кажучи, батьківство охоплює і материнство (коли жінка займається народженням та вихованням дітей), і татівство (безпосередній вклад батька у процесі виховання дітей). Водночас, об'єднуючи, у вузькому розумінні, інститут батьківства та інститут материнства [Думанська, 2015].

Із позиції психологічної науки, Раїса Овчарова виділяє батьківство як феномен, що складається зі знань, уявлень і переконань щодо себе в ролі одного

з батьків; та складається з батьків та самої дитини. Ці знання втілюються в життя у проявах батьківської поведінки подружньої пари [Овчарова, 2003].

На думку Людмили Слюсар, «батьківство» являє собою історично обумовлену соціальну форму відносин, що соціально функціонує та систематизує біологічний процес людського продовження роду [Слюсар, 2016]. До того ж, Людмила Слюсар вивчає перетворення батьківства у системі сімейних відносин. Підкреслюючи, що інститут батьківства впорядковує батьківсько-дитячі взаємини, взаємини між батьками, окреслюючи насамперед права та обов'язки батьків в питанні виховання дітей [Слюсар, 2016].

Соціологиня Тетяна Гурко звертає увагу на те, що поняття «батьківство» розгортається через те що, збільшується різноманітність «батьківських статусів». Адже поняття «біологічні батьки» трактується неоднозначно, бо існують генетичні або прийомні батьки, сурогатні матері. До того ж, юридичні норми щодо «сурогатного материнства» є, а соціальні норми є чітко невизначеними [Гурко, 2013].

Отже, батьківство виступає соціальною формою відносин, яка соціально функціонує і впорядковує біологічний процес продовження людського роду. Інститут батьківства регулює батьківсько-дитячі відносини, відносини між батьками та соціумом, визначаючи, насамперед, права та обов'язки батьків у вихованні дітей.

Трансформація в інституті сім'ї є наслідком та частиною змін всього суспільства. Для доіндустріального суспільства характерною була багатодітна сім'я, яка проживала з представниками різних вікових поколінь. Також, шлюб був як обов'язкова передумова появи дітей та відсутність обмежень дітонародження.

З часом інститути батьківства та шлюбу трансформуються, при цьому змінюються форми їхньої взаємодії, взаємозв'язків і зростає автономність. Актуальним стає зниження народжуваності, перехід до малодітних та одnodітних сімей. Змінюються форми родинних взаємозв'язків і формуються вже нові форми зв'язків та взаємодії дітей та батьків.

Поняття про те, що народження дітей має залежність від офіційного зареєстрованого шлюбу з часом втрачає свою актуальність. Інститути батьківства та шлюбу стають автономними і мають більш складний взаємозв'язок. Як наслідок трансформації в інституті шлюбу розмивається поняття про «єдиний шлюб на все життя», збільшується різноманітність форм шлюбу, а також важливим є зростання віку при вступі в шлюб. Зростає нестабільність шлюбів, коли не відкидається можливість одружитись ще, створити інший новий шлюб. Також дистанційні стосунки в шлюбі, коли подружжя проживає окремо і розмитість меж шлюбу, коли він не зареєстрований. Все це є підтвердженням трансформації норм та правил у шлюбних відносинах.

Із розвитком економіки ринок праці продукує мобільність населення, при цьому змінюючи форму сімейних стосунків. Можливим є територіальне роз'єднання членів родини (батьків та дітей, подружні пари). Важливою зміною є становище жінки в соціумі. Жінки стають все більш незалежними (соціально та економічно), самостійними при виборі своєї дітородної поведінки.

Досить часто в теперішній час в науковому дискурсі застосовується поняття «усвідомленого батьківства». Однак, його інтерпретація фінально не визначена. Проте є варіанти його тлумачення. Українські науковці про «усвідомлене батьківство»: це певна форма батьківства, що базується на відповідальному ставленні батьків до дітей, при цьому забезпечення потрібних умов для розвитку дітей, спираючись на їхні індивідуальні особливості [Лактіонова, 2004].

«Усвідомлене батьківство» є розвиненою формою батьківства. І на думку вченого Володимира Кравця означає цілковите взяття відповідальності на себе за процес зачаття та народження здорових дітей [Кравець, 2003]. І на кожному етапі розвитку сім'я має свої завдання, виклики та проблеми. Які їй необхідно вирішувати. Тобто, батьки мають розуміти які кризи на них чекають при появі дітей і орудувати своїми життєвими навичками і батьківськими вміннями щоб вдало подолати сімейні негаразди та дитячі кризи.

На думку Валерія Молочного, Іванни Братусь, Тетяни Веретенко, «усвідомлене батьківство» являє собою «взаємодію батьків між собою та взаємодію між батьками і дітьми, в результаті якої формуються сприятливі умови для повноцінного розвитку дітей» [Братусь, 2006].

Українські науковці Ірина Пеша разом Мариною Соляник вказують на те, що батьківська відповідальність є важливою складовою усвідомленого батьківства, яка формує батьківсько-дитячі стосунки та впливи у вихованні дітей [Пеша, 2009]. Батьківська відповідальність визначається, в основному, моральною складовою, мірою особистої батьківської відповідальності за дотримання їх батьківських зобов'язань.

Отже, усвідомлене батьківство ґрунтується на гармонійній взаємодії батька та матері для створення сприятливих умов у вихованні і розвитку дітей. І виявляються в наявності потрібних педагогічних знань, щирих почуттів і вмінь в догляді за дітьми. Дані умови слугуватимуть належному розвитку та успішній соціалізації дітей. Усвідомлене батьківство буде як внутрішня позиція людини і його результативність, що ставить на меті створення потрібних умов для гармонійного розвитку дітей.

При вивченні феномена батьківства потрібно зважати на емоційний і психологічний компоненти: батьки народжують та виховують дітей задля реалізації власних психологічних і біологічних потреб. Також важливим є соціальний аспект, що відображає особливості соціальних відносин між батьками і дітьми. Батьки несуть відповідальність за соціалізацію своїх дітей, за їхню підготовку до дорослого, самостійного життя, набуття дітьми навичок та знань, які будуть необхідними для повноцінної життєдіяльності у соціумі. Народження та виховання дітей це і відповідальність перед суспільством і державою за відтворення громадян. Відповідальне батьківство варто вивчати як вияв соціальної та індивідуальної відповідальності. Відповідальне батьківство має подвійний характер: 1) батьки несуть відповідальність за виховання дітей перед суспільством; 2) це вираження власної соціальної відповідальності.

Ключовим є поняття Олени Стрельник про відповідальне батьківство. Отже, це позиція особистості, викликана її психологічними, моральними, педагогічними і правовими знаннями, поглядами, сімейними цінностями, відповідним позитивним емоційним переживанням, бажанням стати татом/мамою і усталеною відповідальною поведінкою щодо застосування знань і вмінь на практиці в батьківстві [Стрельник, 2015].

Як вважає українська науковиця Віта Думанська, відповідальне батьківство складається з наступних стадій:

1. планування появи дітей та їх народження;
2. розвиток дітей та їх виховання;
3. підтримка родинних взаємовідносин [Думанська, 2015].

Варто підкреслити, що батьківська сім'я є першим суб'єктом у формуванні усвідомленого батьківства в майбутніх батьків (батька чи матері). Тож для дітей головною буде та модель виховання, яка була в них і стане прикладом для наслідування вже у власній сім'ї. І як вважає Раїса Овчарова, що подружня сімейна система майже повністю наслідує батьківську сімейну систему [Овчарова, 2003].

Великого значення сьогодні набуває питання насильства в сім'ї. Насильство це комплексне явище, адже існують різні його типи. Гендерна соціологія виокремлює класифікацію насилля над жінками: психологічне, економічне, сексуальне і фізичне насилля [Грабська, 1998].

- Психологічне - насильство за допомогою слів, образ, грубості, нецензурної лайки, приниження, зневаги, що тягне за собою втрату самоповаги;
- Економічне – насилля, що виражається у різних ситуаціях стосовно доходів/фінансів/сімейного бюджету тощо. (контроль над витратами, приховування доходів, відмова у доступі до засобів існування, не врахування потреб партнера тощо)
- Сексуальне – статеві відносини під тиском, залякуванням, застосуванням фізичної сили, проти власного бажання, в результаті приниження гідності людини;

- Фізичне – застосування фізичної сили (побиття, загрози побиття, замахування)

Втім, домінуючими підставами насильства в сім'ях виступають соціальні і індивідуально-психологічні чинники [Приходько, 2009]. Чинники соціального характеру – це структура сім'ї разом з гендерно-рольовим поділом у ній і соціокультурний фактор життєдіяльності суспільства з культурним рівнем членів сім'ї, що тим самим, може визначити рівень гармонії, рівень конфліктності та можливого агресора і жертву. Чинники психологічного характеру – це палке бажання бути домінуючим у сім'ї, відчувати зверхність над іншими членами. Як правило ця поведінка пов'язана з психологічними відхиленнями чи соціально-психологічними девіаціями (алкоголізм, наркоманія тощо).

Висновки: феномен батьківства неможливо вивчати без вивчення сім'ї в цілому. Батьківство є складним соціальним феноменом. Та виступає певним соціальним інститутом, що має свої соціальні дії, норми, ролі, статуси, звичаї. Та в свою чергу виступає необхідною умовою для відтворення наступного покоління і разом з тим елементом особистої сфери людини. Поняття «батьківство» розкриває риси поведінки людини як у суспільстві, так і в сім'ї, і водночас виступає фундаментом у соціологічному та психологічному літературному дискурсі. Якраз батьківство реалізує найважливіші особистісні і соціально-психологічні потреби жінок та чоловіків вже у дорослому віці.

Отже, з соціологічної точки зору «батьківство» являє собою історично обумовлену соціальну форму відносин, яка соціально санкціонує та впорядковує біологічний процес продовження роду. Інститут батьківства впорядковує батьківсько-дитячі взаємини, взаємини між батьками, окреслюючи насамперед права та обов'язки батьків в питанні виховання дітей.

Важливим є поняття «відповідального батьківства», що характеризується позицією особистості, викликану її психологічними, моральними, педагогічними і правовими знаннями, поглядами, сімейними цінностями, відповідним позитивним емоційним переживанням, бажанням стати

татом/мамою і усталеною відповідальною поведінкою щодо застосування знань і вмінь на практиці в батьківстві .

1.3 Види практик піклування про дітей в системі структурних та культурних теоретичних координат

Як раніше зазначалось, батьківство це складний соціальний феномен, що включає в себе практики та смисли, які пов'язані з вихованням дітей, поглядами на види стосунків між матерями і татусями та між батьками і дітьми. Тому необхідним є виокремлення саме моделей батьківства та практик піклування про дітей зокрема.

Арлі Хошильд виділяє деякі моделі турботи: традиційну, постсучасну, сучасну модель холодної турботи та сучасну модель теплої турботи [Хошильд, 2003].

- Традиційна модель означає, що жінка має опікуватись дітьми в домашній обстановці;
- Сучасна модель холодної турботи базується на тому, що турбуватись про дітей можуть професійні люди, а не батьки;
- Сучасна модель теплої турботи заснована на тому, що турбуватись про дітей мають обидва партнери однаково, як мати, так і батько.
- Постсучасна модель позиціонується в поєднанні жінкою як її професійних зобов'язань, так і материнських. При цьому без допомоги чоловіка, інших членів родини чи держав.;

Соціологиня Жанна Чернова наголошує на тому, що батьківство це гетерогенний феномен, який містить різні уявлення, які можуть і протирічити один одному, з приводу виховання дітей [Чернова, 2013]. Тому, провівши власне дослідження, Чернова вивела декілька ідеал-типових зразків батьківства:

1) батьківство як репродукція:

дана модель ґрунтується на розумінні того, що батьківство є природною функцією та є необхідним і очевидним атрибутом на певному етапі життя у

чоловіків та жінок. Тобто сприймається як виконання особливих функції жінки і чоловіка. Материнство - це біологічно зумовлена функція жінки і характеризується доглядом за дитиною. Не є властивим планування появи дитини. А функція батька – фінансове забезпечення сім'ї. В той час як головна функція батька виражається в економічному утриманні сім'ї.

2) батьківство як підтвердження нормативно-гендерної ролі:

батьківство через призму гендерних ролей, які виконують чоловіки та жінки. Жіноча роль: стати мамою, піклування та догляд за дітьми, позаяк материнство є ядром ідентичності жінки. В чоловіків батьківство відбивається як результат змушності, проте роль у дитячому вихованні періодичною. Чоловіки більшою мірою зосереджені на своїй фінансовій спроможності. Батько не багато часу знаходиться вдома, багато працює, і не виконує постійних буденних батьківських обов'язків. Проте може виконувати одиничні функції, такі як: покупати дитину. Почитати казку перед сном тощо.

3) батьківство як обов'язок:

в основі цієї моделі лежать завдання та обов'язки, які потрібно виконувати для стабільного розвитку дитини. Дані ролі сприймаються батьками як труднощі, які необхідно долати. Жінки «розриваються» між роботою і домашніми справами. Материнство не лишає часу для усамітнення, власних хобі, професійного зростання і позбавляє різноманітних дозвіллевих практик. Чоловік відповідає за стабільне матеріальне становище сім'ї. Якщо батьківство сприймається як певний обов'язок і тягар, то разом з тим, виступає і джерелом емоційної напруги, стресових ситуацій в обох батьків.

4) батьківство як один з проєктів в житті:

сучасна версія відносин між батьками та дітьми. Для цієї моделі характерним є свідомий вибір стати батьками і є чітке співвідношення народження дітей із іншими життєвими планами (освіта, кар'єра, власне житло тощо). Батьківство – сфера особистої реалізації, проте кар'єра, власні хобі є теж важливими сферами у житті. Характерним є баланс між сім'єю та кар'єрою. Ідеальним варіантом турботи в даній моделі є турбота, здійснювана батьками і

додатково з допомогою іншого суб'єкта (няня, інші члени родини - бабуся тощо). Але без підтримки від держави чи родичів, ця модель може мати все-таки проблеми. Батьківство орієнтоване на благополуччя та вподобання дітей, тому вагоме значення для батьків становить вибір освітніх, медичних закладів та безумовно якість їхніх послуг. Батьківство сприймається як позитивна складова життя, приносить задоволення, адже це обумовлено свідомим вибором. До того ж, батьківство може спричинити занепокоєння, тривогу, адже постає необхідність у прийнятті рішень, які орієнтовані на розвиток та благополуччя дітей. І батьківство постає як джерело конфліктів і постає необхідність у переговорах.

5) батьківство як галузь самореалізації:

ціль - реалізація себе у батьківстві. Більшою мірою притаманний жінкам, які обирають сім'ю та материнство, а не кар'єру. Дитячі здобутки сприймаються як власні здобутки. Також жінки цікавляться спеціалізованими курсами, приділяють увагу саморозвитку, самоосвіті, можуть обговорювати тему виховання дітей з іншими батьками. Можливе поєднання материнства із професією. Наприклад, жінки можуть здобувати освіту з педагогіки, психології, або ж займатись благодійністю для дітей, чи ж відкривати дитячі садочки. Дана модель передбачає самореалізацію, креативність жінок, що підвищує їхню самооцінку і успіхи їхніх дітей сприймаються як власні досягнення. [Чернова, 2013].

Батьківство сьогодні є гетерогенним явищем, яке формується на основі релігійних, політичних, медичних, педагогічних та соціальних дискурсів. До того ж, батьківство конструюється індустрією дитинства та споживчими практиками батьків [Чернова, 2011].

Соціологиня Олена Стрельник виокремлює дві моделі материнства [Стрельник, 2016].

- Структурно-відтворюючі практики - жінка виступає основним суб'єктом у догляді та вихованні дітей. Характеризуються пізнім поверненням матері до професійної діяльності після дітонародження, більшою мірою

відповідальність за піклування про дітей лежить саме на матері, на другому плані знаходяться професійні та кар'єрні інтереси.

- Структурно-трансформуючі практики – характерним є відносно раннє повернення матері до професійної діяльності після дітонародження, її орієнтація на кар'єру; піклування та догляд за дітьми покладається на інших членів родини чи нянь.

З часом з'являються нові практики піклування про дітей:

1. Послуги найманих працівників по догляду за дітьми - використовується в разі раннього повернення до професійної діяльності. Проте, дана практика не є досить поширеною у зв'язку з тим, що вартість таких послуг є високою, існує недовіра до «чужих» людей у догляді за твоїми дітьми і стійкість в уявленнях про те, що дитячий садок є необхідним агентом соціалізації.

2. «Дистанційне материнство» - характерне для жінок, які мігрували з ціллю заробляння коштів, для благополуччя дітей. При цьому, змушує матерів часто залишати дітей із важкими емоційними і соціальними наслідками. Свої материнські обов'язки, почуття стараються компенсувати за допомогою новітніх інформаційних технологій. Такий спосіб життя у матерів часто приводить до емоційного вигорання. І може призводити до втрати розуміння між членами родинами та особливо між матір'ю та дітьми.

3. Залучення татів до практик піклування та виховання. Сьогодні все більш популярними стають партнерські пологи, що передбачають присутність батька дитини на пологах.

Висновки до розділу 1

Таким чином, у даному розділі висвітлювались відносини між батьками та дітьми: їх характеристика, розглянуто поняття «батьківства», «відповідального батьківства» та види практик піклування про дітей.

Отже, батьківство є соціальною формою відносин, яка соціально функціонує і впорядковує біологічний процес продовження людського роду. Інститут батьківства регулює батьківсько-дитячі відносини, відносини між батьками та соціумом, визначаючи, насамперед, права та обов'язки батьків у вихованні дітей. Батьківство як система складається з а) батьківських почуттів, любові і прихильності до дитини/дітей; б) соціальних ролей в) поведінкових практик батьків, ставлення батьків до дітей, стилів батьківського виховання.

Варто підкреслити існуючі практики батьківства, а саме, батьківство може розглядатись як обов'язок, репродукція, життєвий проект, самореалізація, прояв нормативно-гендерної ролі. Батьківство - гетерогенний феномен, який формується за допомогою релігійних, політичних, медичних, педагогічних та соціальних дискурсів. Та конструюється індустрією дитинства та споживчими практиками батьків.

Підбиваючи підсумки, варто підкреслити, що у соціологічній науці варто трактувати феномен «батьківства» через дві категорії, такі як: «материнство» і «татівство». Кожна з них включає в себе соціальні ролі, обов'язки, цінності і є базовим призначенням чоловіка і жінки. Саме в «материнстві» і «татівстві» реалізуються особистісні і соціально-психологічні потреби чоловіків та жінок. Якщо для сім'ї будуть характерними конфліктні ситуації, негативна атмосфера, нестабільність батьківських стосунків, то як наслідок, це вплине негативно на розвиток дітей. Якщо ж батьківство супроводжується нестабільною, конфліктною ситуацією, негативною емоційною атмосферою в сім'ї, то виховання дитини буде пов'язане зі специфічним, несприятливим розвитком її особистості.

Поряд з батьківством стоїть і поняття «відповідального батьківства», що характеризується проявом соціальної та індивідуальної відповідальності та

базується на виваженій потребі у дітях, необхідних знаннях задля виховання і розвитку дітей, партнерських батьківсько-дитячих стосунках. І реалізується через такі виміри як: соціальний, етичний, економічний, правовий. І є результатом відповідальної репродуктивної поведінки, відповідального ставлення до дітонародження – вагітності, пологів, відповідального вихованого процесу дітей та постійного гармонійного батьківсько-дитячого спілкування.

Тому, вивчення успішного батьківства і в цілому феномена батьківства становить як теоретичний, так і практичний інтерес та є підґрунтям для майбутніх досліджень.

РОЗДІЛ 2: МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРАКТИК ШКЛУВАННЯ ПРО ДІТЕЙ В МОЛОДІЖНИХ СІМ'ЯХ У ВЕЛИКОМУ МІСТІ

2.1. Характеристика інституційного середовища функціонування батьківства в українському великому місті

В даному підрозділі варто розглянути саме які закони регулюють ставлення батьків до дітей, якою є допомога від держави при народженні та вихованні дитини та її ефективність, яким є забезпечення закладами дитячого виховання та розвитку у великих містах та актуальним є питання можливості поєднання батьківства та роботи в сучасних карантинних умовах.

З точки зору міжнародного права, то головним документом, що регламентує права дітей та зосереджений на захисті дітей є Конвенція ООН про права дитини. Дана Конвенція це угода між державами, що базується на обов'язку гарантувати права дитини, які нею передбачені. Конвенція ООН засвідчує права всіх дітей на гідний рівень життя, який є необхідним для розвитку дітей, а саме розумового, морального, фізичного, духовного і звичайно, соціального розвитку.

Серед основних положень варто визначити наступні: право на життя, свободу мирних зборів, захист і турботу з боку держави, свобода думки та висловлювань, безкоштовне навчання, шанобливе ставлення від вчителів, медичну допомогу, дозвілля тощо. Стосовно батьків визначальними є положення про те, що батьки не можуть ображати, бити, змушувати працювати, мають турбуватись за здоров'я дітей тощо [ООН, 1989].

Україна є державою-стороною у Конвенції ООН та розробляючи загальнонаціональні і міжнародні програми діяльності, крок за кроком реалізує основні загальнолюдські цінності в українському суспільстві. До того ж, тема належного виховання дітей, гармонійних батьківсько-дитячих стосунків, відповідального батьківства та виконання батьківських обов'язків постійно відіграє актуальну та важливу роль у суспільстві. І на виконання Конвенції ООН про права дитини, в Україні в 2001 році було прийнято Закон «Про охорону

дитинства». [Закон України, 2001]. Призначенням якого є дотримання соціально-правових гарантій дітей, гарантування фізичного і розумового розвитку дітей, поширення соціально-економічних й правових інститутів задля захисту прав та законних інтересів дітей в державі.

Даний Закон базується на тому, що виховання дітей у сім'ї - це першооснова розвитку особистості дитини. І обоє батьків є відповідальними особами за виховання дітей, не дивлячись на те, чи проживають спільно або ж окремо, адже обов'язок за виховання та необхідне піклування та догляд за дітьми є абсолютно рівним для обох батьків.

Також важливим Законом є «Сімейний кодекс України». Це політичний акт, позаяк зосереджений на реалізації сімейної політики держави. [Кодекс України, 2002]. Даний кодекс складається з правових рішень, цілеспрямованих на встановлення взаємоповаги всіх членів сім'ї, зокрема і до дитини. У Сімейному кодексі України визначальним є характер особистих нематеріальних стосунків в сім'ї. Важливим є те, що цей кодекс регулює сімейні відносини між подружжям, батьківсько-дитячі відносини, відносини між матір'ю і батьком дітей стосовно їхнього виховання, догляду, утримання і розвитку. І головним завданням Сімейного кодексу є зміцнення сім'ї як соціального інституту.

Батьки як відповідальні особи за виховання дітей, мають і відповідні обов'язки, які деталізуються у статті 150 Сімейного кодексу України. Відповідно якій, батьки зобов'язані:

- виховувати своїх дітей на повазі до прав і свобод людей, любові до власної сім'ї, своєї країни
- опікуватись розвитком дітей (розумовий, моральний, фізичний, соціальний) та піклуватися про їх стан здоров'я
- забезпечити умови для здобуття освіти і підготувати до самостійного життя.

За неналежне виконання чи невиконання обов'язків стосовно виховання дітей батьки можуть бути притягнені до юридичної відповідальності:

адміністративна, кримінальна чи сімейно-правова.

Згідно з Конституцією України сім'я, батьківство, дитинство охороняється державою. Водночас, фінансова відповідальність при народженні дитини частково лежить на державі, яка зацікавлена в покращенні демографічного стану в Україні. За чинним законодавством України, відомо, що при народженні дитини, сім'я має отримати державну допомогу у зв'язку з вагітністю, пологами, народженням дитини та доглядом за нею до трирічного віку. Право на отримання даної допомоги мають всі батьки, не в залежності від роду зайнятості чи відсутністю місця роботи тощо. Державна допомога передбачається як інженерам такі вчителям, безробітним чи студентам. Закон України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» [Закон України, 1992] передбачає гарантований державою рівень грошової допомоги враховуючи склад сім'ї, її доходи і вік дітей. Розмір державної допомоги не залежить від кількості дітей в сім'ї, тобто перша, друга чи третя по рахунку дитина - сума виплати не змінюється. У 2021 році сума такої грошової допомоги становила 41280 гривень. За порядком, що встановлений Кабінетом Міністрів України, виплата державної допомоги виконується одноразово сумою - 10 320 гривень, решта цієї суми державної допомоги виплачується протягом наступних 3 років (36 місяців) рівнозначними грошовими частинами в розмірі 860 грн. на місяць.

Інвестування та підтримка сімей з дітьми є однією з найефективніших інвестицій, яка може бути реалізована державою. Оскільки, перші роки життя є надзвичайно важливими та мають вплив на подальший розвиток дитини, її здоров'я. І звичайно, кожна дитина має право на соціальний захист, який закріплений Конвенцією ООН про права дитини.

Важливим етапом у розвитку особистості дитини, її соціалізації, її розумовому розвитку є відвідування закладів дитячого виховання. В Україні дошкільна освіта є обов'язковим етапом у системі навчання. І відповідальність за навчання дитини несуть батьки дитини/дітей та заклад, в якому дитина/діти навчається. За даними Міністерства освіти і науки України за останні роки створено понад 10 000 додаткових місць у закладах дошкільної освіти. Сьогодні

окремі густонаселені регіони мають проблему з нестачею місць в закладах дошкільної освіти. Тому влада працює над організацією, реконструкцією та відкриттям дитячих садків і створенням додаткових груп. За 2020 рік розширилась мережа дитячих садочків. Це в свою чергу полегшить доступ до закладів дошкільної освіти за місцем проживання сім'ї з дитиною. Найбільшу кількість додаткових місць було створено в таких областях як Київська, Донецька, Харківська та у місті Києві. Найбільше перевантаження мають садочки в таких областях як Львівська, Волинська, Миколаївська, Хмельницька, Чернівецька та Івано-Франківська [Держстат України, 2019].

Дитячий садок стає першою ланкою у формуванні комунікації з однолітками та дорослими - вихователями, стартовим майданчиком для повноцінного розвитку як соціальної особистості. Дитячі садки можуть різнитись за своїм спрямуванням: приватні, державні, інклюзивна освіта, логопедичні, оздоровчі тощо. Спільною рисою в них є розпорядок дня, який може мати певні особливості, враховуючи потреби дітей різного віку. Основними заняттями в дитячому садку є: логоритміка – співи, танці, навчання з правильного вимовляння слів, спорт, малювання тощо. Проводити активне дозвілля можуть на свіжому повітрі та на обладнаних дитячих майданчиках.

Однак в теперішніх вимушених карантинних умовах звична життєдіяльність дитячих садків змінила свої рамки. Дотримуючись всіх карантинних норм у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби, заклади дошкільної освіти мають забезпечити наступні правила:

- температурний скринінг вихователів та вихованців
- батьки не мають заходити до приміщення дитячого закладу, а вихователі мають забирати дітей на подвір'ї дитячого садочку
- організовані місця для самостійної обробки рук антисептиками
- групи дітей не можуть змішуватись, розроблений відповідний графік занять і прогулянок
- заборона на масові заходи і батьківські збори тощо.

До того ж, були випадки коли в ході локдауну були повністю закриті заклади освіти, обмежений рух транспорту. Постала проблема для українських батьків - з ким і де залишити дітей. Деякі батьки переходили на віддалений режим роботи, задля того, щоб постійно доглядати за дітьми. Частина батьків покладалась на підтримку з боку найближчих родичів – бабусі, дідусі тощо. Або ж рішенням стають послуги нянь. Попит на послуги нянь в карантинний період дещо виріс та і не кожна українська родина може дозволити собі дані послуги. Батькам, які можуть працювати в онлайн-режимі в нагоді стають сучасні технології. Позаяк існують гуртки, які пристосовуються до сучасних реалій та працюють з дітьми в онлайн-форматі.

Висновки: виховання дітей – це досить відповідальна справ. І основу відповідальності мають на собі батьки за належне виконання своїх батьківських обов’язків. В Україні є закони, які регулюють ставлення батьків до дітей, а саме: Закон України «Про охорону дитинства», Сімейний кодекс України, Конвенція ООН про права дитини. Окрім цього, важливою є допомога держави при народженні нового громадянина. Закон України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» базується на тому, що державна допомога при народженні дітей встановлена державою і має на меті створення належних гідних умов задля утримання, піклування та виховання дитини. Неабиякого значення в повноцінному розвитку дитини набуває заклад дитячого виховання. Доступність і якість дошкільної освіти є одними із ключових засад для розвитку молодого покоління. Однак в сучасних реаліях пандемії COVID-19 дошкільні заклади освіти не завжди працюють у звичному режимі. Тому виникають різні варіації того, як будуть проходити будні дітей та батьків, зважаючи на трудову зайнятість останніх.

2.2. Моделі практик піклування про дітей та їх виміри

Першим інститутом для дитини стає сім'я, в якій вона народилась. А головним завданням батьків є виховати зрілу соціальну, відповідальну

особистість. При цьому існує велика кількість різноманітних стилів виховання дітей.

Науковці виокремлюють неабияку кількість стилів виховання, проте в загальному можна їх класифікувати за 2 головними параметрами: вимогливість – батьківський рівень контролю і чуйність / підтримка - прийнятність рішень, в залежності від потреб дітей [Darling, 1993]. Тому, варто виокремити кожен з цих стилів виховання: авторитетний, авторитарний, ліберальний, індиферентний стилі. Необхідним є дати визначення цим стилям та знайти ключові відмінності в них.

Отже:

1) авторитетний (демократичний) стиль – притаманний високий рівень контролю з теплими батьківсько-дитячими стосунками водночас. Характерним є виховання із високим рівнем чуйності та вимогливості одночасно. Батьки заохочують автономію своїх дітей. Діти мають впевненість в собі, мають розвинені соціальні навички.

Ключовою особливістю даного стилю є дисципліноване, послідовне і при тому гнучке виховання. Батьки обґрунтовують завжди мотиви своїх вимог, при цьому заохочуючи дитину/дітей до обговорення. Владні прояви батьків можуть використовуватися лише в певній необхідності. Батьки в дитині/дітях цінують їхню самостійність, незалежність та і їхню слухняність водночас. Батьки визначають основні правила та втілюють їх в реальність, при цьому прислухаючись до думки дитини/дітей. Але не діють лише відповідно до бажань, які продукує дитина/діти.

Авторитетний стиль виховання є найбільш дисциплінованим. Та батьки як авторитети для дитини/дітей беруть на себе відповідальність за них, їхнє виховання, розвиток, поведінку та дії, доки дитина/діти не досягнуть емоційної зрілості. Вважається, що діти, які виховані саме авторитетними батьками в майбутньому досягають високих успіхів, є відповідальними, самовпевненими, самостійними особистостями, маючи високу самооцінку. Опираючись на батьківську турботу, увагу до дитячих потреб, дитина в подальшому має

загальний напрям для свого майбутнього життєвого розвитку та особистісного зростання.

Як правило, саме авторитетний стиль вважається найоптимальнішим, адже приносить найкращі результати для розвитку дітей і характеризується найбільш сприятливим домашнім середовищем [Johnson, 2012].

2) авторитарний стиль - характеризується високою вимогливістю, але при цьому є низькою реакція на потреби дітей; Тобто притаманні холодні сімейні стосунки. Але з високим рівнем контролю. Батьки наказують, що робити дітям і очікують невідхильного виконання. Діти зазвичай дратівливі, боязкі, з низьким рівнем комунікативних навичок.

Батьки в даному стилі недооцінюють позитив та чуйність їхніх дітей і надають перевагу контролю, тобто характерним є агресивно-командний батьківський вплив на дітей. У ранньому віці діти схильні до страху та дисципліни, яку насаджують їм їхні батьки. Даний стиль ґрунтується на покараннях, а не на заохоченнях дитини/дітей. Тягнувши за собою негативні наслідки для повноцінного розвитку дитини/дітей: позбавлення свободи дій, низька самооцінка, контроль сфер життєдіяльності дитини/дітей з боку батьків.

Проте, авторитарні батьки не обов'язково виступають в ролі деспотів чи диктаторів. Насправді, вони можуть бути з достатньо високим рівнем люб'язності та ніжності, однак у своїх стосунках з дітьми вони керуються бажанням контролювати її дії та самостійно приймати за неї рішення. Можна зробити висновок, що даний стиль мінімізує переживання батьків за помилки дитини/дітей, адже вся відповідальність рішень в їхніх руках. Проте важливим є той факт, що перебільшений контроль з боку батьків не дає можливості розвиватись дитині/дітям як вже самостійній, відповідальній особистості. Тим самим унеможливорює дитині/дітям можливість бути ініціативними, наполегливими та бути самостійними.

Діти в сім'ях з таким стилем виховання є дратівливими, похмурими, пасивними та можуть стати агресивними.

3) ліберальний стиль (поблажливе батьківство) – характеризується низькою вимогливістю і високою чуйністю до дітей; Тобто переважають теплі сімейні стосунки, але з низьким рівнем контролю. Не існує батьківських обмежень, діти наділені свободою. Діти, як правило, не слухаються батьків, агресивні. Притаманна неадекватна поведінка з іншими людьми.

Для цього стилю характерним є надання дітям абсолютної самостійності з боку батьків. Поблажливі батьки часто поступаються примхам та вимогам дитини/дітей при цьому, не маючи до неї ніяких дисциплінованих вимог. Батьки в цьому випадку опираються на благі наміри по відношенню до дитини/дітей та ці зусилля часто обертаються в протилежні наслідки. Здебільшого такі діти зростають безвідповідальними особистостями, яким притаманна неслухняність та агресивність, можлива неадекватність в комунікації з іншими людьми.

4) індіферентний стиль (незалучене батьківство) – характерним є відсутність або дуже низька чуйність і вимогливість до дітей; Байдушність батьків до своїх дітей. Відсутність спілкування. Діти агресивні в спілкуванні, притаманна асоціальна поведінка. Притаманним є абсолютна відсутність батьків у життєвому розвитку дитини/дітей, відсутність піклування та цікавості до дитячих потреб. Діти здебільшого є самотніми, некерованими та замкненими в собі.

Специфіка особливостей батьківського виховання найбільше висвітлюється у ряді труднощів, з якими стикаються батьки та помилках, які вони роблять, що негативно відображається на розвитку та формуванні особистості їхньої дитини/дітей. Перш за все, це має відношення до стилю батьківського виховання. При тому, що зазвичай батьки самостійно його обирають, оперуючи власними поглядами на розвиток та виховання своєї дитини/дітей. Стиль виховання безумовно залежить від соціальних та культурних норм, поєднуючись разом із педагогічними поглядами батьків на те, яким чином мають бути побудовані їхні взаємовідносини з дітьми. Згідно з цим, батьки і визначають модель власної поведінки та ставлення до дитини/дітей.

2.3 Структурні та культурні виміри практик піклування про дітей

У сучасному суспільстві посилена увага до ціннісних аспектів життєдіяльності дитини/дітей як фактору її повноцінного соціального розвитку. Також проблемною є залежність соціального класу і батьківсько-дитячих відносин та розглядається як випадок впливу соціальної структури на поведінку людей. Соціальний клас є неоднозначним поняттям, позаяк означає більше, ніж лише рівень освіти або професія чи вид трудової діяльності тощо. «Соціальний клас» складається із різних змінних та робить різноманітними умови життя на різних рівнях соціального розшарування. Важливо, що у межах соціального класу варіативність батьківських цінностей часто відповідає ранжируванню соціальних статусів.

Опираючись на результати фундаментального дослідження Урі Бронфенбренера [Bronfenbrenner, 1958], яке отримало емпіричну перевірку протягом наступних років кінця ХХ століття, можна відмітити, що батьки із середнього класу слідують порадам експертів з виховання дітей, змінюючи відповідно свої практики. Батьки ж з нижчим освітнім рівнем та робочими спеціальностями мають дещо менший вплив ЗМІ. Батьки з вищою освітою, представники середнього класу читають різні експертні думки та шукають різні нові джерела інформації. Для них є характерними обговорення питань стосовно виховання дитини/дітей з вихователями, друзями, консультації з лікарями, порівняно з батьками із робітничого класу та нижчим рівнем освіти. Для батьків з середнього класу процес виховання постає більш проблематичним, аніж для батьків з робітничого. Це пояснюється не лише відмінними освітніми рівнями, а коріниться саме в умовах життєдіяльності даних соціальних класів.

Варто відмітити, що батьки із нижчого, робітничого класу мають дещо відмінні цінності із батьками середнього класу. Так як представники робітничого класу мають більш традиційні цінності, що полягають в бажанні батьків бачити свою дитину/дітей охайними, вихованими,

слухняними та мали повагу до батьків. В той час, коли цінності батьків з середнього класу зосереджуються на розвитку дитини/дітей – прагнуть щоб діти добре вчилися, були успішними, здоровими, щасливими, заможними і любили батьків. Дані цінності не описані максимально детально, проте в них існує одна головна відмінність: представники з нижчого класу вважають правильним, що дитина/діти мають жити за суспільними стандартами, коли представники середнього класу більш зосереджені на внутрішніх рушійних силах. Для батьків з робітничого класу цінними та важливими рисами в дитині/дітях є акуратність, слухняність, охайність, а для батьків із середнього цінним є бажання дітей бути щасливими, їхня схильність до міркувань, цікавість, та що важливо – самоконтроль. Цінності батьків із робітничого класу більшою мірою сконцентровані на соціальних приписах – дитина/діти має виконувати встановлені в суспільстві правила, не порушуючи їх, у той час коли цінності батьків із середнього класу базуються на самостійності – мотивація, почуття, самоконтроль дитини/дітей.

Як наслідком того, що батьки середнього класу схиляються до одних цінностей, а з робітничого класу до інших, може бути відмінність у їхніх життєвих умовах. Очевидними є відмінності в розмірі та стабільності доходів, рівні захищеності, соціального престижу. Та важливими ще є аспекти професій, які диференціюють соціальні класи. Відтак, для професій середнього класу притаманними є ідеї, міжособистісні стосунки, самостійність, відповідальність в роботі та за її результат, професійне зростання залежить від особистих дій людини. А для професій робітничого класу характерним є стандартизована робота з наглядом і результат праці залежить від колективної зайнятості. Отже, для середнього класу важливою є самостійність в діях, а для робітничого – структуровані правила. Ці ж відмінності транслуються в риси дітей, при батьківському вихованні. Відповідно, батьки з різних соціальних класів виховують та цінують різні

риси у своїй дитині/дітях якраз із-за відмінностей у професійних умовах.

Якщо говорити про ціннісні орієнтації в батьківсько-дитячих відносинах, то варто наголосити, що дитина/діти засвоюючи якісь цінності, надалі керує ними у подальшому житті та здобуває власного досвіду, реалізуючи ці цінності. І з раннього віку дитина/діти виробляє власні поведінкові звички, формує погляди, характер опираючись на комунікацію з батьками та взагалі цінності, які панують в сім'ї. Тому доцільними є результати світового дослідження цінностей 2020 року в Україні.

За результатами даного дослідження [Український центр європейської політики, 2020] відомо, що для українського суспільства важливість сім'ї була і залишається на передовому ключовому місці. Для понад 86% опитаних сім'я є дуже важливою, та 13% вважають сім'ю скоріше важливою. Різноманітність ціннісних орієнтацій транслюється на тому, які саме якості потрібно виховувати у своєї дитини/дітях. Проте, відповіді стосовно якостей, які є важливими в процесі виховання дитини/дітей, дають розуміння того, що ці якості є перспективними та необхідними для успішної життєдіяльності особистості.

Працелюбність - найголовніша якість для батьків у вихованні дитини/дітей, хоч і її показники є порівняно меншими, ніж за попередніми хвилями даного дослідження. Почуття відповідальності обрали 62,5%. Для понад 55% опитаних важливими є гарні манери. Майже половина опитаних відзначають важливість у вихованні у дітей такі якості: «терпимість та увага до інших людей» і «рішучість, наполегливість». Слухняність і незалежність важливі для третини опитаних. А найменш важливими є такі якості як релігійність, безкорисливість і уява.

Важливу роль у формуванні цінностей у дитини/дітей відіграє клімат у сім'ї, який гуртується на емоційних взаємостосунках. Розглядаючи ціннісні орієнтації у вихованні дитини/дітей варто згадати про сімейні

традиції, які можна виокремити в три групи за їхньою цільовою установкою.

А саме:

- формування ставлення до своїх батьків: міцні родини взаємостосунки, шанобливе ставлення, почуття вдячності, спільне проживання з батьками
- відношення до дітей: відповідальність батьків за виховання, піклування, навчання, допомога старших дітей молодшим
- формування ставлення до узвичаєних ціннісних норм: повага до родини, оточуючих, праці; ввічливість, культура мовлення, гостинність

Та принципи на яких ґрунтується досвід сім'ї із формування цінностей [Горшкова, 2017]:

- передача моральної і культурної спадщини з покоління в покоління: мова, повага у сім'ї, культ родини, толерантність, патріотизм, повага до Батьківщини
- передача культурних цінностей: ціннісне та шанобливе ставлення до предметів культурного надбання, навколишнього середовища
- передача етичних норм: відповідна поведінка в громадських місцях, дотримання звичаїв та традицій.

Отже, ціннісні орієнтації є важливим ядром у вихованні дитини/дітей та важливою складовою у формуванні особистості, адже цінності виступають регулятором взаємостосунків та пронизують всі сфери життя, формують поведінку дитини/дітей та її свідомість.

Висновки до розділу 2

В даному розділі було охарактеризовано інституційне середовище функціонування батьківства в українському великому місті, зокрема в місті Києві, розглянуті моделі практик піклування про дітей та їх виміри, а також висвітлені структурні та культурні виміри практик піклування про дітей.

Батьки є відповідальними особами за свою дитину/дітей, а також належне виконання своїх батьківських обов'язків. В Україні є закони, які регулюють ставлення батьків до дітей, а саме: Закон України «Про охорону дитинства», Сімейний кодекс України, Конвенція ООН про права дитини. Окрім цього, важливою є допомога держави при народженні нового громадянина. Та важливе значення в повноцінному розвитку дитини має заклад дитячого виховання. Який в карантинний період змінив свої функціональні рамки.

Щодо моделей практик піклування про дітей варто зазначити, що вони базуються на 2 основних вимірах: контроль та підтримка. І можна виділити наступні стилі батьківського виховання: авторитетний, авторитарний, ліберальний та індиферентний.

І важливого значення набувають структурні та культурні виміри. Структурні виміри практик піклування про дітей регламентуються на соціально-статусних й класових позиціях батьків (тип сім'ї, зайнятість, освіта, дохід, класова приналежність, район проживання тощо). А культурні виміри практик піклування про дітей: ціннісні орієнтації батьків на відносини з дитиною/дітьми, способи її виховання. Цінності батьків із робітничого класу більшою мірою сконцентровані на соціальних приписах – дитина/діти має виконувати встановлені в суспільстві правила, не порушуючи їх, у той час коли цінності батьків із середнього класу базуються на самостійності – мотивація, почуття, самоконтроль дитини/дітей. Стосовно ціннісних вимірів, варто підкреслити, що дитина/діти засвоюючи якісь цінності, надалі керує ними у подальшому житті та здобуває власного досвіду, реалізуючи ці цінності.

РОЗДІЛ 3: Логіка та результати пілотажного дослідження практик піклування про дітей в молодіжних сім'ях

3.1. Логіка і дизайн пілотажного дослідження

Об'єкт емпіричного соціологічного дослідження – соціальні практики батьківства в молодіжних сім'ях у сучасному українському суспільстві.

Предмет дослідження – стильові характеристики практик батьківства в молодіжних сім'ях у великому місті.

Мета дослідження – визначити стильові прояви батьківства як практики взаємодії батьків з дітьми в молодіжних сім'ях у великому місті, а також місце відповідального батьківства у цих проявах.

Ключове поняття «батьківство» застосовуємо у визначенні, яке розроблено І.С.Коном, а саме: батьківство трактується як «система взаємопов'язаних явищ, що містить: а) батьківські почуття, любов, прихильність до дітей; б) специфічні соціальні ролі та нормативні приписи культури; в) зумовлену певними чинниками реальну поведінку батьків, ставлення батьків до дітей, стиль виховання та інше» [Кон, 1999. – С. 442-443].

Спираючись на цю дефініцію, виокремлюємо наступні **виміри батьківства, які емпірично будуть досліджуватись:**

- емоційне та ціннісне ставлення батьків до батьківства як соціальної ролі;
- емоційне та оціночне ставлення батьків до дітей\дитини (у вимірах контакту \ дистанції \ концентрації батьків на дитині)
- стильові характеристики практик батьківства у вимірах цінностей контролю \ захисту \ навчання, розвитку талантів \ партнерства.

Наступним є ключове поняття «відповідального батьківства» за Вітою Думанською. Отже, відповідальне батьківство – прояв соціальної та індивідуальної відповідальності, яке базується на виваженій потребі у дітях, необхідних знаннях задля виховання і розвитку дітей, партнерських батьківсько-

дитячих стосунках. І реалізується через такі виміри як: соціальний, етичний, економічний, правовий. І є результатом відповідальної репродуктивної поведінки, відповідального ставлення до дітонародження – вагітності, пологів, відповідального вихованого процесу дітей та постійного гармонійного батьківсько-дитячого спілкування. [Думанська, 2015]. Отже, варто виокремити наступні **виміри відповідального батьківства, які емпірично будуть досліджуватись:**

- емоційне ставлення батьків
- цінності, на які покладаються батьки у вихованні дитини/дітей
- поведінковий вимір – практики відповідального батьківства (спілкування, турбота, навчання, піклування про формування особистості дитини/дітей, матеріальне забезпечення)
- етичний вимір – усвідомлене застосування контрацепції та свідоме дотримання бажаної кількості дітей
- правовий вимір – взаємні обов'язки та права батьків і дітей
- соціальний вимір – соціальні відносини між батьками та дітьми. Відповідальність батьків за соціалізацію своїх дітей, прищеплення всіх необхідних знань, навичок для повноцінного життя в суспільстві. Відповідальність перед державою за виховання й відтворення громадян
- економічний вимір – сприятливі матеріальні умови задля належного розвитку дітей

Завдання емпіричного дослідження:

- 1) Визначити емоційне і ціннісне ставлення респондентів до своєї соціальної ролі як батьків, задоволеність батьківством
- 2) Визначити особливості ставлення батьків до своїх дітей щодо встановлення контакту, підтримки дистанції, концентрації на інтересах і потребах дитини
- 3) Визначити стильові характеристики практик взаємодії батьків з дітьми у вимірах відносин авторитарного контролю \ горизонтального партнерства

\ безконтрольності, навчання та розвитку талантів і особистості \ саморозвиток дитини; захисту і підтримки.

Гіпотези соціологічного дослідження:

1. В сім'ях переважає авторитетний батьківський стиль виховання.
2. Батьки із здобутою вищою освітою більшою мірою проявляють практики відповідального батьківства.
3. Мама більшою мірою проявляють практики відповідального батьківства, аніж татусі.
4. Більшість батьків задоволенні станом батьківства і мають ціннісне ставлення до своїх соціальних ролей «матусі» і «татуся»

Методи збору емпіричних даних:

У даному пілотажному дослідженні доцільним є застосування якісного методу збору даних, а саме – глибинного інтерв'ю. Глибинне інтерв'ю проводиться з батьками, які мають одну і більше дітей віком до 6 років, з кожним з батьків інтерв'ю проводиться окремо. У глибинному інтерв'ю беруть участь респонденти з міста Києва, віком від 20 до 35 років з розподілом за освітнім рівнем (середня спеціальна, незакінчена вища, вища освіта), навчаються/працюють, проживають самостійно, нуклеарний тип сім'ї. За допомогою глибинного інтерв'ю збирається наступна соціологічна інформація: аспекти практик відповідального батьківства, чинники відповідального батьківства, задоволеність станом батьківства. Кількість інтерв'ю – 12, з яких 6 з татусями, 6 з мамами. 2 сім'ї – поява перших дітей (вік дитини до 30 місяців). 2 сім'ї з дитиною - дошкільником (вік дитини від 2,5 років до 6 років). Та 2 сім'ї - сім'ї з дітьми дошкільниками (вік старшого дитини від 2 років і 6 місяців до 6 років).

Глибинне інтерв'ю буде доповнено тестовим опитуванням у техніці самозаповнення, який орієнтований на визначення стилю батьківства (поблажливе батьківство, незалучене батьківство, авторитетний та

авторитарний стилі). Опитувальник допоможе визначити стилі батьківського виховання. Тестовий опитувальник застосовано нами в редакції, представленій у книзі: *Родинна твердиня. Посібник, який допоможе батькам в емоційному, моральному і духовному розвитку дитини* / Б.Кур, А. Скоулз, Р.Джонсон, Д. Нотаро. – Кременчук: Християнська зоря, 2011.– С.1-17.

Опитувальник містить 20 тестів. Батьки мають прочитати всі ці пункти та оцінити від 1 до 5, тобто 1– «абсолютно не згоден», 5 – «повністю згоден». Відбір респондентів для пілотажу відбувається за методом «сніжного кому» із застосуванням особистісних зв'язків.

Згідно з карантинними обмеженнями у зв'язку з епідеміологічною ситуацією в країні, та зокрема в місті Києві, глибинні інтерв'ю будуть проводитись в онлайн-режимі, за допомогою сервісів Zoom, Skype, Google-meet.

Варто підкреслити, що дане дослідження реалізовувалось як пілотажне. Таким чином відбувалась перевірка інструментарію. Корисним було отримати додаткову інформацію про предмет і об'єкт дослідження і скорегувати гіпотези і завдання даного пілотажного дослідження.

3.2 Основні результати та їх обговорення

Глибинні інтерв'ю: Гайд глибинного інтерв'ю складається з 4 блоків, а саме: соціально-демографічний блок, аспекти практик відповідального батьківства, чинники відповідального батьківства та задоволеність станом батьківства.

Тож відповідно до структури гайду будуть і проаналізовані основні результати даного пілотажного дослідження.

В соціально-демографічному блоці кожен з батьків розповідав про себе, своє життя та сім'ю. І маємо в результаті такі дані: всі респонденти проживають в місті Києві; за освітою маємо 5 респондентів з вищою освітою, 2 з незакінченою вищою освітою та 5 респондентів із середньою освітою. Більшість респонденток) наразі не працюють (за виключенням 1 респондентки), знаходяться в декретній відпустці. Чоловіча аудиторія ж навпаки – всі працюють, робота є основним

видом зайнятості.

Зі всіма соціально-демографічними показниками можна ознайомитись в Таблиці 1

Таблиця 1

К-сть кейсів	Життєвий цикл	Розподіл респондентів/стать	Освіта	Діти	Зайнятість
2	Поява в сім'ї дітей (вік до 30 місяців)	Респондент 1 (ж)+ Респондент 2(ч)	1 – вища 2 – вища	Донька - 8 місяців	1 – декрет 2 – працює менеджером
		Респондент 3 (ж)+ Респондент 4 (ч)	3 – незакінчена вища 4 – вища	Син – 1.5 роки (18 місяців)	3 – студентка/декрет 4 – працює ріелтором
2	Сім'ї з дитиною - дошкільником (вік дитини від 2 років і 6 місяців до 6 років)	Респондент 5 (ж)+ Респондент 6 (ч)	5 – середня 6 – середня	Син – 5 років	5 – домогосподарка 6 – працює військовим
		Респондент 7 (ж)+ Респондент 8 (ч)	7 – вища 8 – вища	Донька – 5 років	7 – працює менеджером 8 – працює інженером
2	Сім'ї з дітьми дошкільниками (вік старшого дитини від 2 років і 6 місяців до 6 років)	Респондент 9 (ж)+ Респондент 10 (ч)	9 – незакінчена вища 10 – середня	2 доньки: 5 років; 3 роки	9 – декрет 10 – працює будівельником
		Респондент 11 (ж)+ Респондент 12 (ч)	11 – середня 12 – середня	3 дітей: син – 5 років, син – 3 роки, донька – 7 місяців	11 – декрет 12 – працює робочим на Укрзалізниці

Аспекти практик відповідального батьківства

- **Дитячий садок (відвідуваність / що подобається / плани стосовно відвідуваності)**

Батьки позитивно ставляться до відвідування їхніми дітьми дитячого садочку, вважають це необхідним елементом у соціальному та розумовому розвитку дітей. – *«Садочок це так важливо. Всього необхідного навчать. Буде підготовлена вже і до школи і взагалі для більш дорослого життя. Я за те, щоб діти обов'язково ходили до садочку. От Діана ходить, бо скоро до школи. Вона*

добре в садочку займається. Менша ще ні, ще зі мною вдома. Хоча я вже хочу її відправляти. От скоро думаю і піде. Хай трохи карантин вляжеться. А Діані подобається. Її хвалять вихователі. Вона старанна в нас. Думаю, що гарно вчитиметься в школі. Їй от там подобається з дітками гратись. Я ж бачу по ній. Буває приходиш забирати з садочку, а вона додому не хоче. Бігає, грається, ну як дитина» - респондент 9.

Батьки з дітьми до 30 місяців в планах мають віддати дитину до закладу дошкільного виховання. Чекають моменту коли діти стануть більш самостійними. Орієнтовані на дворічний вік дитини – вважають його оптимальним для початку відвідування дитячого садка – *«Ну Полінка ще для садочку маленька, але я дуже хочу щоб вона пішла в садочок, і чим можна скоріше. Років у 2.» - респондент 1.*

Проте відмічають один негативний момент в даному питанні: черги до київських державних дитячих садків, нестача місць. Батьки, діти яких вже ходять до садку – відчули дану проблему – *«Помню, как мы Еву в садик отдавали, то это была проблема. Очереди такие сумасшедшие. Может сейчас такого и нет, не знаю. Это же раньше было. Но мое пожелание – чтобы наша страна как-то это регулировала. Куда же деток девать?!» - респондент 7;* батьки дітей, які планують відвести дитину до дитячого садку – знають, що дана проблема не вирішена, стараються стати у відповідну чергу заздалегідь, щоб отримати своє місце безпроблемно. – *«Я там в інтернеті дивилась про черги в садочок, але ще не дуже все розуміла. Треба буде детальніше все подізнаватись» - респондент 1.*

Одинично: діти не ходять до садочку адже батьки не вбачають у цьому необхідної потреби. Дана позиція притаманна сім'ї з 3 дітьми, де мама на постійній основі вдома та займається безпосередньо вихованням та піклування за дітьми. Батьки мають середню освіту. – *«Не ходять. Ніхто з них не ходить. Та якось не пішло в нас з садочком» - респондент 12.*

- **Захоплення / гуртки / секції / ініціатор в даній сфері**

Батьки з вищим освітнім рівнем переймаються даним питанням. Частина з них, які мають дітей-дошкільнят вже наголосили на тому, що їхні діти відвідують гуртки (малювання) та вбачають у цьому перспективний розвиток дитини і прагнуть, щоб дане захоплення приносило дитині задоволення та результативність в подальшому. – *«Конечно. Она дополнительно на рисование ходит. У нее очень хорошо получается. Я считаю, что все детки талантливы. Главное, это заметит эту склонность и развивать в будущем»* - респондент 7.

До того ж, татусі не завжди орієнтуються який саме гурток відвідує його дитина – *«Да. Ходит на рисование. Но ее жена водит. Не я. Я толком и не знаю где эта школа ее находится. Знаю, что у нас на Борщаговке, но конкретно не знаю»* - респондент 8.

Ініціатором у тому, щоб дитина додатково займалась в гуртках чи секція частіше за все виступають мами. – *«Жена хотела и она инициатор того, чтобы Ева пошла на эти занятия. Я не против. Тем более Ева хотела. Даша моя молодец в этом плане. Больше знает, чем я»* - респондент 8.

Батьки з середньою освітою не вбачають необхідності у відвідуванні будь-яких гуртків, секцій. Основним джерелом знань вбачають у школі і не задумуються про розвиток захоплень у своїх дітей, при цьому і не знаючи чи є в дітей якісь вподобання, захоплення, здібності чи прагнення займатись у відповідних гуртках чи секціях. – *«Ні, не відвідує секції ніякі. В школі вже всього навчають. Не знаю я чи є в нього якісь таланти, чи увлічення якісь, не замічала особо. Та й він не говорив, може б якщо щось нравилось, то він би сказав»* - респондент 5. Окрім цього особливо характерним для сімей, де батьки мають середній освітній рівень є те, що батьки констатують факт довготривалого використання їхніми дітьми смартфонів / планшетів, де діти самостійно обирають вид діяльності – можуть грати в ігри, дивитись різноманітні відео на YouTube тощо. Тобто, не контролюють процес користування дітьми девайсами і вважають дане використання нормою, аргументуючи це тим, що діти під час

користування різними девайсами діти є більш спокійними і не відволікають батьків. – *«Діма в нас постійно в телефоні. Старший теж в планшеті. Я їх не трогаю. Хай скільки хочуть, скільки й сидять. Мені легше їм дозволити. Бо потім слухати ці крики, плачі, я не хочу» - респондент 11.*

- **Активність дітей до 30 місяців / улюблена іграшка**

Більшість батьків орієнтуються у вподобаннях своїх дітей, знають які іграшки любить, які активності дитині притаманні та яке дозвілля їм до вподоби. Проте, мами більш орієнтовані в тому, яка іграшка в дитини є перш за все улюбленою, в той час коли татусі не звертають уваги на даний прояв – *«Іграшка? Мені здається, що немає улюбленої, треба в Каті краще запитати» - респондент 2.*

- **Піклування про здоров'я дитини / дітей**

Піклування про дітей віком до 30 місяців для матерів полягає в регулярному візиті до педіатра та в нормованому графіку профілактичних щеплень. Спільним для всіх матерів дітей різного віку є системність в лікуванні дітей при різних захворюваннях (простуда, грип тощо) – візит та консультація у відповідного лікаря та подальше медикаментозне лікування. Одиначним випадком є застосування вітамінів для дитини-дошкільника та сеанси масажу для дитини віком до 30 місяців.

Важливою тенденцією є незалученість татусів у процес піклування про здоров'я дітей. Вони впевнені, що здоров'ям дітей мають опікуватись мами. Їхня активність в піклуванні за дитячим здоров'ям проявляється в допомозі дружині при «екстрених» ситуаціях – купити ліки в аптеці за проханням дружини. – *«Марта больше знает по всем параметрам у педиатра – там рост, вес, рацион питания. Я уже включаюсь, когда что-то случается. От заболел – тогда нужна моя помощь» - респондент 4.*

Батьки з середньою освітою не є такими стурбованими порівняно з батьками, які мають вищу освіту. – *«Ну щоб там завжди я переживала то ні. Як він захворіє, тоді вже лікуємо його» - респондент 5.*

- **Похвала дитини / гордість за її здобутки, досягнення**

Характерним, для батьків дітей віком до 30 місяців, є гордість за досягнення дитини, які відповідають її фізіологічним можливостям – самостійно перевертається, стояти на ногах, повзання, поява перших зубів, активність, відсутність плачу в компанії з іншими родичами, самостійно ходити, мати прихильність до гри в м'яч тощо.

Батьки із здобутою середньою освітою в меншій мірі висловлюються про здобутки дітей, якими могли б пишатись, вважаючи, що їх просто немає і відповідно приводів для гордості не існує. – *«Не знаю. Ще в школу не пішов, то немає за що і хвалити» - респондент 5; «Можже пізніше буду приводи для гордості, зараз і не знаю» - респондент 6.*

Батьки дошкільнят з вищою освітою пишаються здобутками дітей в дитячому садку та особистими захопленнями (малювання).

- **особистісні якості/риси Ви хотіли б виховати чи виховуєте зараз у своїй дитині/дітях? Чому?**

Серед названих якостей, які б батьки виховували / виховують у своїх дітях можна виокремити наступні: доброта, щедрість, самостійність, відповідальність, ввічливість, повага до старших, впевненість в собі, вихованість, вміння комунікувати з іншими людьми. Загальною тенденцією є те, що названі якості будуть невід'ємними задля повноцінного функціонування як особистості у соціумі.- *«Считаю, что деткам с юного-юного возраста надо все объяснять. Это ей поможет потом строить отношения с другими людьми» - респондент 7.*

Чинники відповідального батьківства

- **Роль дитини / дітей в житті батьків; зміна цінностей з появою дитини / дітей**

Всі батьки відмічають, що діти в їхньому житті відіграють ключову, визначальну роль. Декларують з народженням дітей появу нових зобов'язань, взяття відповідальності за їхній розвиток та виховання. Та наголошують на

позитивних аспектах батьківства, а саме на важливих емоційних станах, які дає батьківство: любов, щастя, тепло, домашній затишок. – *«Ну семья — это очень важно. Это лично для меня. Я рад, что они у меня есть. Не хотел бы я жить один. Роль безумно важна ребенка, с дочкой мы полноценная семья. Это счастье, наша отдушина, наша ответственность общая с женой»* - респондент 8.

Важливим є питання зміни векторів у цінностях батьків. З появою дітей всі матері констатують факт зниження кількості часу на особисті потреби, вільний час. Проте кожна з них не вважає це негативним зрушенням, вже звикли до такого режиму і вважають його абсолютно нормальним. А якщо є необхідність зайнятись особистими справами прибігають за допомогою до найближчих родичів. Для татусів не відбулось вирішального зрушення з появою дітей наголошують, що саме жінки мають брак особистого часу, адже вони як і раніше, займаються трудовою діяльністю.

До того ж, змінились варіанти для відпочинку – якщо раніше він був орієнтований на задоволення власних потреб, то сьогодні це бінарне поняття із додаванням задоволення потреб дітей у відпочинку. Найбільш згадуваними є активності на свіжому повітрі (парк Наталка, виїзд за місто, на дачу, на озеро) – *«У нас уже якось от час з сім'єю він вже автоматично як час для себе. От ми наприклад ідемо там на озеро, то нас 4 і ще там вже друзі всі з дітьми»* - респондент 10.

- **Майбутнє дітей / плани**

Якщо мова йде про майбутнє дітей, то за відповідями батьків, вони не будують планів на 5-10 років вперед. Всі плани та бажання щодо розвитку дітей базуються на закладах дошкільної та шкільної освіти. Серед основного: щоб дитина пішла успішно до школи чи щоб дитина успішно пішла до дитячого садочку. Більшість наголошувала, що при виборі майбутньої професії для дитини будуть поважати саме її вибір та особисті уподобання.

Окрім цього важливими є загальні плани на майбутнє: щоб дитина /діти була здоровою, щасливою, успішною, не зазнавала життєвих невдач.

Одиничні згадування стосуються планів навчання за кордоном та продовження займатись улюбленою справою - малюванням.

Батькам із середньою освітою питання здавалось занадто складним, яке вимагало додаткового часу на роздуми. І як результат, відсутність будь-яких планів стосовно подальшого розвитку дітей – *«Та я нічого не планую. Хай ростуть помаленьку. А там буде як буде. Ну хочу щоб все нормально було як виростуть. Ну я якось про це не згадую»* - респондент 12.

- **Сприятливість умов для розвитку дитини / дітей; нестача ресурсів; що вдосконалити / покращити**

Зважаючи на місце проживання респондентів, сприятливість умов для розвитку та виховання дітей їх влаштовує. Оскільки вважають Київ достатньо цивілізаційним містом для розвитку дітей – садочки, школи, різноманітність гуртків та секцій.

Проте наголошують, що для повноцінного піклування та розвитку дітей необхідне оптимальне матеріальне забезпечення. І в зв'язку з нестабільністю в країні, поширенням коронавірусної хвороби вбачають проблему саме в постійності робочих місць та отриманні заробітних плат. – *«Думаю, що нормально все. Головне, щоб гроші були. Було, а що вчити, годувати, розвивати. А так в Києві всього хватає. Кажу головне – матеріальне забезпечення»* - респондент 2: *«Думаю, что хорошие у нее условия. У некоторых детей такого точно нету. Такой комнаты, игрушек, одежды, условий таких для жизни. Улучшить – наверное, ресурсы. Для этого всего нужны затраты. Ну, это как-то логично. У нас в Киеве отличные условия для того, чтобы дети развивались. Мы же не живем где-то в селе где и интернета нету. Не хватает материальной стабильности. С этим карантином работа была плавающей»* - респондент 7.

Окрім цього, сьогодні важливим постає питання транспортного сполучення в місті. У зв'язку з карантинними обмеженнями рух транспорту ускладнено або ж повна відсутність роботи громадських транспортних засобів. Що тим самим несе за собою недоступність відвідування гуртків або ж візитів до

ліаря – *«На даний момент от проблема тільки в транспорті іноді. Коли мені з сином треба поїхати, чоловіка з машиною вдома немає, і транспорт в локдаун не ходить. От цей ресурс недоступний»* - респондент 3.

- **Підготовка до батьківства / джерела інформації**

Якщо говорити про підготовку до вагітності, то всі респонденти планували дану подію та вважають це зваженим рішенням в житті. А якщо мова йде саме про підготовку до батьківства, то відповіді респондентів мають деякі відмінності. Для матерів з вищою освітою характерним є регулярний похід до лікаря та поглинання додаткової інформації про вагітність та батьківство з різних джерел: читання книг, блогів, форумів, перегляд відеоматеріалу. Матусям із середньою освітою притаманно відвідувати лікаря. Для них не є необхідними інші джерела інформації. – *«Ніяк не готувалась. Завагітніла і знала, що через 9 місяців народиться. Ну от тільки в лікаря консультувалась і все. А то нічого не читала, не шукала»* - респондент 5. Всі респонденти наголошують на доступності різних джерел інформації.

- **Поради батьків у вихованні дітей / застосування тих же методів**

Поради старшого покоління молодіжні сім'ї сприймають скептично. Слушними вважають поради в той період часу, коли тільки стали батьками, тобто в перші місяці життя їхніх дітей – як правильно одягати підгузок, тримати дитину, купати дитину тощо. Проте, з розвитком дітей ця важливість порад батьків мінімізується.

Помітною є тенденція, що у сім'ях, де до теперішніх батьків застосовувались покарання, фізична сила, існує «табу» на даний метод виховання. Стверджують, що ні за яких умов не застосовували покарання та силу до тепер вже власних дітей. – *«Меня воспитывали немного строго, я не хочу такого воспитания своему сыну»* - респондент 4.

Задоволеність станом батьківства

- **Загальна задоволеність батьківством / емоції, які викликає батьківство / відчуття в статусі «мами», «тата» / перспективи**

ВИХОВАННЯ

Дана тема отримала позитивні відгуки. Всі батьки зізнаються в щасті та радості, яке приносить батьківство. Емоції, які викликає батьківство: натхнення, гордість, позитив, душевний спокій, молодість. Однак, батьки із здобутою середньою освітою наголошують, що діти мають бути слухняними та не псувати батькам нервову систему.

Соціальний статус «мами», «тата» додає батькам впевненості та відповідальності.

Респонденти мають оптимістичні погляди стосовно подальшого виховання та розвитку власних дітей. Здебільшого вважають себе нормальними татами та мамами.

Опитувальник для визначення стилю батьківського виховання

Проаналізувавши всі отримані анкети маємо наступні результати: більшості батькам притаманний авторитетний стиль виховання. Даний стиль є ефективним, адже поєднує в собі високий рівень контролю та високий рівень підтримки. Тобто у батьківсько-дитячих відносинах існують певні обмеження та контроль із боку батьків у невимушеній, але все таки наполегливій формі. Дисципліна в даному стилі розглядається як дотримання обґрунтованих правил поведінки дитини і розуміється як підтримка дитини, а не застосування покарання. Даний стиль орієнтований на самостійність дітей та співпрацю. Важливими характеристиками є доброзичливі відносини між батьками та дітьми, ефективне двостороннє спілкування, любов та самостійність дітей.

До того ж, здебільшого авторитетний стиль виховання притаманний саме батькам, які мають вищу освіту або ж незакінчену вищу освіту.

Частина батьків мають незалучений стиль виховання. Даний стиль притаманний батькам з середньою освітою. Даному стилю характерним є низький рівень контролю та низький рівень підтримки. Батьки мало часу приділяють своїм дітям, мінімізація спілкування між батьками та дітьми і батьки мають інші більш важливі пріоритети. Діти байдужі, мінлива любов та дисципліна, батьки є недосяжними та і дітей низька самоповага і мотивація.

Одиничним випадком є визначення поблажливого стилю батьківського виховання. Поблажливий стиль ґрунтується на високому рівні підтримки та низькому рівні контролю. Взаємостосунки між батьками та дітьми є теплими та зрозумілими. Але, при цьому, батьки дозволяють дітям, часто поступаються і не вимагають належної поведінки, тим самим, уникаючи конфліктних ситуацій і навіть у тих випадках, коли дитяча поведінка є недоречною та неналежною.

Висновки до розділу 3: у даному розділі розглядався дизайн та аналізувались результати пілотажного дослідження практик піклування про дітей в молодіжних сім'ях.

Отже, за результатами даного дослідження важливим є спростування чи підтвердження гіпотез. В ході дослідження, за допомогою опитувальника із визначення стилю батьківського виховання, визначено, що найбільш поширеним є авторитетний стиль. Що і власне, підтверджує гіпотезу.

Дотичним є висновок, про те що батьки із здобутою вищою освітою більшою мірою проявляють практики відповідального батьківства. А саме підтверджуючи це у спілкуванні з дитиною/дітьми, турботі про дитину/дітей, піклуванні про формування особистості дитини/дітей, матеріальне забезпечення. Тим самим, підтверджуючи гіпотезу. І маючи результати опитувальника: авторитетний стиль є найпоширенішим та притаманний батькам з вищим рівнем освіти.

Також, аналізуючи практики відповідального батьківства, можна дійти висновку, що матері більшою мірою їх проявляють. Позаяк вони в основному дбають та турбуються за виховання дитини/дітей, більшою мірою опікуються станом здоров'я, в той час коли татусі не завжди орієнтуються в активностях своїх дітей, їх захопленнях та підтверджують самостійно факт більшої залученості своїх дружин в процес виховання та розвитку дитини/дітей. Отже, дана гіпотеза є підтвердженою.

Також, підтверджена гіпотеза, що більшість батьків задоволенні станом батьківства і мають ціннісне ставлення до своїх соціальних ролей «матусі» і «татуся». Оскільки їхні відповіді були орієнтовані на висловлювання думок про позитивність емоцій, любов та затишок, який їм гарантує батьківство.

ВИСНОВКИ

Інститут батьківства зазнає еволюційних змін в сучасному світі, проте «батьківство» реалізує основні функції – народження, виховання та соціалізація дитини/дітей. Інститут батьківства регулює батьківсько-дитячі відносини, відносини між батьками та соціумом, визначаючи, насамперед, права та обов'язки батьків у вихованні дітей. Батьківство як система соціальних відносин, що проявляється у практиках ставлення батьків до дітей та взаємодії з ними, складається з а) батьківських почуттів, любові і прихильності до дитини/дітей; б) соціальних ролей в) поведінкових практик батьків, ставлення батьків до дітей, стилів батьківського виховання.

Саме поняття «батьківство» варто розглядати з двох основних позицій: «татівство», «материнство». Сам термін «батьківство» відрізняється від виключно біологічної основи. Його варто тлумачити як діяльність, якій властиві знання та навички з виховання. Сучасне «батьківство» розширюється, батьківські функції і ролі стають більш різноманітнішими.

Множинність практик батьківства проявляється у формах реалізації батьківства як обов'язку, репродукції, життєвого проекту, самореалізації, прояву нормативно-гендерної ролі. Стильові (культурно-поведінкові) моделі практик піклування про дітей розрізняються за 2 основними вимірами: *контроль та підтримка*. На перетинах цих вимірів виділяємо наступні стилі практик батьківства, які концентрованим чином проявляються в практиках саме виховання дитини: авторитетний, авторитарний, ліберальний та індиферентний. І саме авторитетний стиль вважається найоптимальнішим та найефективнішим для повноцінного розвитку особистості дитини/дітей.

Поряд з батьківством стоїть і поняття «відповідального батьківства», що характеризується проявом соціальної та індивідуальної відповідальності та базується на виваженій потребі у дітях, необхідних знаннях задля виховання і розвитку дітей, партнерських батьківсько-дитячих стосунках. І реалізується

через такі виміри як: соціальний, етичний, економічний, правовий. І є результатом відповідальної репродуктивної поведінки, відповідального ставлення до дітонародження – вагітності, пологів, відповідального вихованого процесу дітей та постійного гармонійного батьківсько-дитячого спілкування.

В Україні є закони, які регулюють ставлення батьків до дітей, а саме: Закон України «Про охорону дитинства», Сімейний кодекс України, Конвенція ООН про права дитини. Окрім цього, важливою є допомога держави при народженні нового громадянина. Закон України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» базується на тому, що державна допомога при народженні дітей встановлена державою і має на меті створення належних гідних умов задля утримання, піклування та виховання дитини. Неабиякого значення в повноцінному розвитку дитини набуває заклад дитячого виховання. Доступність і якість дошкільної освіти є одними із ключових засад для розвитку молодого покоління. Однак в сучасних реаліях пандемії COVID-19 дошкільні заклади освіти не завжди працюють у звичному режимі. Тому виникають різні варіації того, як будуть проходити будні дітей та батьків, зважаючи на трудову зайнятість останніх.

Та за проведеним пілотажним дослідженням можна виокремити наступні висновки: авторитетний стиль виховання притаманний більшості батькам та особливо для батьків із вищою освітою.

Дотичним є висновок, про те що батьки із здобутою вищою освітою більшою мірою проявляють практики відповідального батьківства. А саме підтверджуючи це у спілкуванні з дитиною/дітьми, турботі про дитину/дітей, піклуванні про формування особистості дитини/дітей, матеріальне забезпечення. Тим самим, підтверджуючи гіпотезу. І маючи результати опитувальника: авторитетний стиль є найпоширенішим та притаманний батькам з вищим рівнем освіти.

Також, аналізуючи практики відповідального батьківства, можна дійти висновку, що матері більшою мірою їх проявляють. Позаяк вони в основному

дбають та турбуються за виховання дитини/дітей, більшою мірою опікуються станом здоров'я, в той час коли татусі не завжди орієнтуються в активностях своїх дітей, їх захопленнях та підтверджують самостійно факт більшої залученості своїх дружин в процес виховання та розвитку дитини/дітей. Отже, дана гіпотеза є підтвердженою.

Також, підтверджена гіпотеза, що більшість батьків задоволенні станом батьківства і мають ціннісне ставлення до своїх соціальних ролей «матусі» і «татуся». Оскільки їхні відповіді були орієнтовані на висловлювання думок про позитивність емоцій, любов та затишок, який їм гарантує батьківство.

Отже, проведене дане емпіричне дослідження може бути підґрунтям для проведення майбутніх досліджень з вивчення інституту батьківства та його функціонування.

Перелік використаних джерел:

1. Арістотель. Політика [Електронний ресурс] / Арістотель. – 2000. – Режим доступу до ресурсу: <http://litopys.org.ua/aristotle/arist.htm>.
2. Батьківство як соціально-психологічний феномен [Електронний ресурс]. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/sochumj_2018_23_15.pdf
3. Бідність та нерівні можливості дітей в Україні / [Черенько Л.М., Полякова С.В., Реут А.Г. та ін.]; за ред. Е.М.Лібанової. – К.: Інститут демографії та соціальних досліджень НАН України, Дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ), Український центр соціальних реформ, 2009. – 288 с. – https://www.unicef.org/socialpolicy/files/Ukraine_Ukrainian.pdf
4. Богачева Н.В. Родительство как фактор устойчивости семьи в современном российском обществе: автореф. ... канд. социол. наук : 22.00.06 / Наталья Викторовна Богачева. –Казань, 2005. – 20 с.
5. Горшкова О.Г. Формування ціннісних орієнтацій особистості дитини в сім'ї [Електронний ресурс] / Горшкова О.Г.. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: https://virtkafedra.ucoz.ua/el_gurnal/pages/vyp181/45Gorshkova.pdf.
6. Грабська І. А. Насильство в подружніх відносинах / І. А. Грабська // Практична психологія і соціальна робота. – К., 1998. – № 9. – С. 20–23
7. Гурко Т. А. Родительство: социологические аспекты [Електронний ресурс] / Татьяна Александровна Гурко. – 2003. – Режим доступу до ресурсу: https://www.isras.ru/files/File/publ/gurko_2003.pdf.
8. Державна служба статистики України. Дошкільна освіта в Україні у 2019 році [Електронний ресурс] / Державна служба статистики України. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
9. Думанська В. П. Відповідальне батьківство: теоретичний аспект [Електронний ресурс] / В. П. Думанська. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <https://dse.org.ua/arhcive/25/5.pdf>.

10. Кон И. Этнография родительства \ Кон И.С. Социологическая психология. – М.: Московский психолого-социальный институт; Изд-во НПО Модэк, 1999, серия "Психология отечества". – С. 442 – 485. - https://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Psihol/konsps/index.php
11. Конвенція про права дитини [Електронний ресурс] / ООН. – 1989. – Режим доступу до ресурсу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text.
12. Кравець В. П. Гендерна педагогіка : [навч. посіб.] / В. П. Кравець. – Тернопіль : Джура, 2003. – 416 с.
13. Лещенко О.Г. Соціально-педагогічні умови формування відповідального ставлення до батьківства у молодого подружжя \ Автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.05 / Луган. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Луганськ, 2010. — 20 с.
14. Методичні матеріали з питань формування усвідомленого батьківства / Авт.-упоряд: І.В Братусь, Т.Г. Веретенко, В.В. Молочний; За заг. ред. Г.М. Лактіонової. Київ : Держсоцслужба, Християнський дитячий фонд, 2006. 96 с.
15. Мушкевич М. І., Федоренко Р. П., Магдисюк Л. І., Дучимінська Т. І. Ф 33 Психологія молоді сім'ї [Текст] : монографія / Мирослава Іванівна Мушкевич, Раїса Петрівна Федоренко, Тамара Іванівна Дучимінська, Людмила Іванівна Магдисюк. – Луцьк : Вежа-Друк, 2018. – 235 с.
16. Некрасов С.И. Становление института родительства и его функционирование / Некрасов С.И., Луценко Э.М.. // Научный вестник МГТУ ГА. – 2013. – №191. – С. 100–104.
17. Овчарова Р. В. Психологическое сопровождение родительства / Р. В. Овчарова. – М. : Изд-во Ин-та психотерапии, 2003. – 319 с
18. Овчарова, Р. В. Родительство как психологический феномен: учеб. пособие. – М. : МПСИ, 2006.
19. Основы психологии семьи и семейного консультирования / под ред. Н.Н. Посыроева.– М.: Владос-Пресс, 2004. – 328 с.
20. Пеша І.В, М.Г. Соляник Формування відповідального батьківства. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П.

Драгоманова. Серія 11. Соціальна робота. Соціальна педагогіка. Київ : Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2009. Вип. 9. С. 147-153.

21. Приходько Т. В. Історичні витоки та соціологічне осмислення явища насильства в сім'ї: гендерний аналіз проблеми [Електронний ресурс] / Т. В. Приходько. – 2009. – Режим доступу до ресурсу: <https://core.ac.uk/download/pdf/47221756.pdf>.

22. Про державну допомогу сім'ям з дітьми [Електронний ресурс] // Закон України від 21.11.1992 № 2811-ХІІ – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-12#Text>.

23. Про охорону дитинства [Електронний ресурс] // Закон України від 26.04.2001 № 2402-ІІІ – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>.

24. Сімейний кодекс України [Електронний ресурс] // Кодекс України; Кодекс, Закон від 10.01.2002 № 2947-ІІІ – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>.

25. Слюсар Л.І. Батьківство у системі відносин інституту сім'ї: сучасні трансформації, їх причини та наслідки/ Л.І. Слюсар// Соц. досл. – 2016. – № 2. – С. 26 –38.

26. Соціальні структури і особистість: дослідження Мелвіна Л. Кона і його співпрацівників [електронний ресурс] // Київський міжнародний інститут соціології. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: https://www.kiis.com.ua/materials/books/mkohn_III_edition.pdf.

27. Стрельник О. О. «Погані батьки»: соціальне конструювання батьківства як проблеми [Електронний ресурс] / Олена Олександрівна Стрельник. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <https://periodicals.karazin.ua/socioprostir/article/view/4249/3829>.

28. Стрельник О. О. Материнство та соціальні зміни: структурно-трансформуючі практики піклування про дітей в сучасній Україні [Електронний ресурс] / Олена Олександрівна Стрельник. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <https://periodicals.karazin.ua/ssms/article/view/8097/7576>.

29. Стрельник Олена. Турбота як робота. Материнство у фокусі соціології. – К.: «Критика», 2017. – 283 с.
30. Український центр європейської політики. Світове дослідження цінностей 2020 в Україні [Електронний ресурс] / Український центр європейської політики. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: http://ucep.org.ua/wp-content/uploads/2020/11/WVS_UA_2020_report_WEB.pdf.
31. Усвідомлене батьківство як умова повноцінного розвитку дитини та підвищення виховного потенціалу громади : Методичні матеріали до тренінгу [Електронний ресурс]. – 2004. – Режим доступу до ресурсу: https://childfund.org.ua/Uploads/Files/books_pdf/Usvidomlene_Batkivstvo.pdf.
32. Феоктистова Н.В. Индивидуальный подход к старшеклассникам в подготовке их к семейной жизни: автореф. дис. ... кан. пед. наук: 13.00.01 / Наталья Владимировна Феоктистова – К., 1991. – 22 с
33. Чернова Ж. В., Шпаковская Л. Л. Дискурсивные модели современного российского родительства. Женщина в российском обществе. 2013. №2. С.14– 26. URL : <http://womaninrussiansociety.ru/article/chernova-zh-v-shpakovskaya-l-ldiskursivnye-modeli-sovremennogo-rossijskogo-roditelstva-str-14-26/>
34. Чернова Ж. П. Социология семьи [Електронний ресурс] / Ж. П. Чернова, Л. Л. Шпаковская. – 2013. – Режим доступу до ресурсу: https://womaninrussiansociety.ru/wp-content/uploads/2013/11/2013_2_chernova.pdf.
35. Чернова Ж., Шпаковская Л. Политэкономия современного родительства: сетевое сообщество и социальный капитал // Экономическая социология. 2011. Т. 12, № 3. С. 85—105.
36. Этнография родительства / И. С. Кон. – М. : Академия, 2000. – 354с
37. Bronfenbrenner U. Socialization and Social Class through Time and Space // Readings in Social Psychology / Ed. by Maccoby E.E., Newcomb T.M., Hartley E.L. – NY: Henry Holt & Co., 1958.
38. Darling, N., and Steinberg, L. (1993). Parenting style as context: an integrative model. *Psychol. Bull.* 113, 487–496. doi: 10.1037/0033-2909.113.3.487

39. Hochschild A. *The Commercial Spirit of Intimate Life and Other Essays*. San Francisco ; Los Angeles : University of California Press, 2003. 321 p
40. Johnson, R., Welk, G., Saint-Maurice, P. F., and Ihmels, M. (2012). Parenting styles and home obesogenic environments. *Int. J. Environ. Res. Public Health* 9, 1411–1426.

ДОДАТОК 1

Гайд для проведення глибинного інтерв'ю з батьками

- Знайомство з модератором
- Презентація дослідження (цілі, тривалість, правила, аудіофіксація)

Соціально-демографічний блок: знайомство з респондентом:

1. Розкажіть, будь ласка, про себе, своє життя, сім'ю, чим займаєтесь?

Головне в блоці: вік, освіта, зайнятість/робота, сім'я – склад

Аспекти практик відповідального батьківства

2. Розкажіть, будь ласка, про ваших дітей/дитину. Скільки їй місяців/років?
3. *(в залежності від віку дитини)* Ваша дитина ходить до дитячого садочку? Їй там подобається? А що найбільше? А плануєте, щоб дитина ходила до садочку? А коли?
4. Ваша дитина має якісь захоплення? Які? Відвідує гуртки/секції? Які саме? (музика, спорт, мистецтво, танці) А хто був ініціатором того, щоб дитина додатково займалась улюбленою справою?
 - Для дітей до 30 місяців – як любить гратись ваша дитина? В неї улюблена іграшка? Яка?

5. Як піклуєтесь про здоров'я дитини/дітей? А ваш партнер як?
6. За що можете похвалити свою дитину/дітей? Якими здобутками її/його пишаєтесь?
7. Які особистісні якості/риси Ви хотіли б виховати чи виховуєте зараз у своїй дитині/дітях? Чому?

Чинники відповідального батьківства

8. Опишіть, яку роль у Вашому житті займають діти/дитина? Що саме діти/дитина для вас означають?
9. Ваші цінності в житті змінилися з появою дитини/дітей? Як саме? *(в контекстах <робота, навчання \ сім'я>, <зайнятість \ вільний час>, час для сім'ї \ час для себе)*

10. Якими ви бачите своїх дітей (дитину) у майбутньому? Щось плануєте? Що саме? Чого б ви хотіли, щоб ваші діти досягли у майбутньому?
11. Як Ви вважаєте, на сьогоднішній день Ви маєте сприятливі умови для розвитку вашої дитини/дітей? Чого не вистачає? Що хотіли б покращити?
12. Згадайте, будь ласка, а як готувались до батьківства? (книги, статті, відеоматеріали, лікар, курси для майбутніх батьків тощо) Були проблеми в доступі до даних джерел інформації? Можливо зараз є якісь недоступні ресурси для виховання дітей? (транспорт, гуртки, секції)
13. Прислухаєтесь до порад своїх батьків у вихованні дітей? Вважаєте їхню думку важливою? Помічали, що використовуєте ті ж методи виховання, які використовували ваші батьки по відношенню до вас? Які саме?

Задоволеність станом батьківства

14. Ви задоволені, що стали батьками? І що саме зараз відчуваєте у соціальному статусі «мами», «татуся»?
15. Які емоції викликає у вас батьківство?
16. Які вбачаєте перспективи з розвитком та вихованням дитини/дітей?
17. Вважаєте себе хорошим «татусем», «мамою»? Чого не вистачає? Що хотіли б покращити у взаємовідносинах з дітьми/дитиною?

ДОДАТОК 2

ТРАНСКРИБТИ ГЛИБИННИХ ІНТЕРВ'Ю

РЕСПОНДЕНТ 1 – Ж – діти до 30 місяців.

Розкажіть, будь ласка, про себе, своє життя, сім'ю, чим займаєтесь?

Мене звати Катя, мені 23 роки. Наразі проживаю в місті Києві. Маю вищу освіту. Закінчила Київський національний університет культури і мистецтв, за фахом я культуролог. Але не працювала за фахом. Після універу почала працювати в мережі «Salateira». Після чого пішла в декрет. В мене є чоловік – Богдан, йому теж 23. Він зараз працює менеджером з продажу, в компанії, не знаю точно як називається. Торгують дровами. В нас не так давно з'явилась донечка, назвали її Полінка. Тому нас вже 3.

Аспекти практик відповідального батьківства

Розкажіть, будь ласка, про ваших дітей/дитину. Скільки їй місяців/років?

Полінці вже 8 місяців. Швидко так росте, красуня наша.

(в залежності від віку дитини) Ваша дитина ходить до дитячого садочку? Їй там подобається? А що найбільше? А плануєте, щоб дитина ходила до садочку? А коли?

(сміється) Ну Полінка ще для садочку маленька, але я дуже хочу щоб вона пішла в садочок, і чим можна скоріше. Років у 2. Я там в інтернеті дивилась про черги в садочок, але ще не дуже все розуміла. Треба буде детальніше все подізнаватись.

Ваша дитина має якісь захоплення? Які? Відвідує гуртки/секції? Які саме? (музика, спорт, мистецтво, танці) А хто був ініціатором того, щоб дитина додатково займалась улюбленою справою? Для дітей до 30 місяців – як любить гратись ваша дитина? В неї улюблена іграшка? Яка?

Ну Поля в нас така активна росте. Вона любить гратись постійно, якщо в неї хороший настрій. І танцює вже щось під музику, на коврику перевертається, любить нашого kota потягати, пообнімати. А з іграшок найбільше любить

гризунець-білочку, я в інтернеті замовляла їй.

Як піклуєтесь про здоров'я дитини/дітей? А ваш партнер як?

Ми ходимо на всі планові прийоми до лікаря, прививки робимо. Важимо, міряємо, все як треба. Все в нас добре. Хороши вона розвивається. А ще вирішили на масаж поводити. Мені порадили. Кажуть, що корисно. Думала, ще в басейн пізніше. Бачу, як друзі водять своїх маленьких діток, то так класно, всі хвалять. Буде корисно для здоров'я доці. А Богдан возить нас до лікаря. От як щось Поля в нас прихворіла, то переживав зі мною. Ліки в аптеці купував.

За що можете похвалити свою дитину/дітей? Якими здобутками її/його пишаєтесь?

За це можу говорити вічно. Поля в нас так швидко почала повзати, перевертатись, зараз вже може сама стояти. Я її звісно тримаю, контролюю процес. Але все одно. Швидко росте, Слава Богу. Умнічка наша. Зубки вже в нас є. Всім можна пишатись. Що вона в нас така і все.

Які особистісні якості/риси Ви хотіли б виховати чи виховуєте зараз у своїй дитині/дітях? Чому?

Ну зараз ще зарано. Хоча вчу Полю щоб ділилась всім, щедрою була. Як прийдуть її братик із сестрою двоюрідною, то граються з нею. Буває хочуть щось взяти, то стараюсь щоб Поля не плакала, коли хтось візьме того зайчика її. А Потім з віком будемо вчити як себе правильно поводити.

Чинники відповідального батьківства

Опишіть, яку роль у Вашому житті займають діти/дитина? Що саме діти/дитина для вас означають?

Ой. Ну вже дуже важливу роль. Раніше я не розуміла як то воно. А зараз відчула сповна. Зараз Поля для мене понад усе. Я ж її мама. Для мене це як головна роль зараз. Діти це щастя. 1000%. Я щаслива, що в нас от Поля є. Ми вже так шуткуємо, що скоро може і по 2 дитинку підемо.

Ваші цінності в житті змінились з появою дитини/дітей? Як саме? (в контекстах <робота, навчання | сім'я>, <зайнятість | вільний час>, час для сім'ї | час для себе)

Да, звичайно. Хоча вже зараз в мене є і вільний час для себе. Ну я не працюю зараз. Я вдома, піклуюсь про Полю, то чоловік хай працює. Зараз в мене Поля то на 1 плані. Як піде в садочок, то буду думати про роботу. Вільного часу менше, ну це зрозуміла. Дитина мала, їй треба догляд. Вже не так часто там до друзів в гості. Але мені від цього не сумно. В друзів вже теж діти. Але якщо я там хочу побути сама, а Богдан на роботі, то мож мама моя прийти і поглядіти Полю. Ну це не часто, але якщо треба, то так можемо. Або коли нам кудись поїхати треба.

Якими ви бачите своїх дітей (дитину) у майбутньому? Щось плануєте? Що саме? Чого б ви хотіли, щоб ваші діти досягли у майбутньому?

Зараз щось конкретне, то не планую. Основні плани це щоб підросла і пішла в садочок, як самостійна вже дитина. І головне, щоб там їй подобалось. А далі важко планувати. Школа. Але ні, не можу, ще вона в нас геть малесенька ж...

Як Ви вважаєте, на сьогоднішній день Ви маєте сприятливі умови для розвитку вашої дитини/дітей? Чого не вистачає? Що хотіли б покращити?

Та наче все добре. Можна все купити, замовити. Навіть, якщо і цей карантин, то можемо в інтернеті все подивитись, замовити, що треба, доставка, щоб з дому не виходити. Я думаю, що нормальні умови, для нормального розвитку. Ну, це на даному етапі. Ну от тільки за садочки ці не знаю толком. Чи вже треба в чергу ставити, всі кажуть, що місць мало, боряться за них. То це мабуть треба покращити. Не всі в приватні можуть піти, та і чи є смисл?!

Згадайте, будь ласка, а як готувались до батьківства? (книги, статті, відеоматеріали, лікар, курси для майбутніх батьків тощо) Були проблеми в доступі до даних джерел інформації? Можливо зараз є якісь недоступні ресурси для виховання дітей? (транспорт, гуртки, секції)

От саме вагітність ми планували. Ми давно разом, одружені. Все якось відбулось у потрібний момент. А вже як дізнались, то я всі відео в інстаграм ютуб передивилась. Різних лікарів слухала. Скачала собі додаток на телефон про вагітність. Які в нас на сьогоднішній день можуть бути проблеми доступом? Абсолютно ніяких. Все я знала, все прочитала.

Прислухаєтесь до порад своїх батьків у вихованні дітей? Вважаєте їхню думку важливою? Помічали, що використовуєте ті ж методи виховання, які використовували ваші батьки по відношенню до вас? Які саме?

Важко якось сказати. От в перші місяці, дні, коли Поля родилась, то маму слухала. Бо я не знала як його все толком робити. І страшно було, Поля така крошка. А зараз вже сама все можу. І не дуже слухаю маму. Вона економніша. Там розказує, що в їхні часи коляски, кроватки позичали. То ми зараз самі це купуємо. Хоча мама може й дати нормальну пораду. Показувала як правильно заколисувати дитину. То дійсно, її метод допомагає.

Задоволеність станом батьківства

Ви задоволені, що стали батьками? І що саме зараз відчуваєте у соціальному статусі «мами», «татуся»?

Та звичайно, що задоволені. Ну я як мама то відчуваю відповідальність, любов до дитини, її до мене. Хороші емоції викликає. Поганого нічого.

Які емоції викликає у вас батьківство?

Як і говорила – тільки позитивні. Радість. Життя після себе. А як дивиться Поля на мене тими оченятами, то мене аж мурашками криє. Якись такі почуття, які не можна от описати.

Які вбачаєте перспективи з розвитком та вихованням дитини/дітей?

Та думаю, що все буде добре. Багато, там плачуться, багато проблем з дітьми, важко і т.д. Не знаю. Мені нормально. Я втягнулась вже. Оптимістично налаштована. Головне щоб в країні все було добре. Щоб в захисті якомусь були. І карантин цей закінчувався. А так то будемо розвиватись, рости, в садочок підемо і все буде супер.

Вважаєте себе хорошим «татусем», «мамою»? Чого не вистачає? Що хотіли б покращити у взаємовідносинах з дітьми/дитиною?

Я хоч не дуже люблю себе хвалити. Але думаю, що я хороша мама. Може не сама краща. Але я стараюсь. Покращила б... Хм. Ну Поля маленька ще. Аби вона не плакала. Щоб я розуміла, що їй не так. Ну зараз це неможливо, хай підросте. А в глобальному – то знаєте, хочу щоб ми з Польой подружками

були, як в кіно показують про маму і дочку. Оце так, думаю, що так і буде.

РЕСПОНДЕНТ 2 – Ч – діти до 30 місяців.

Розкажіть, будь ласка, про себе, своє життя, сім'ю, чим займаєтесь?

Я – Богдан. Мені 23 роки, скоро 24 от буде. Живемо ми в столиці. Ну моя сім'я - це я, Катя жінка, і Поліна дочка. Жінка зараз в декреті. А я працюю, дровами торгуємо. Я менеджер.

Аспекти практик відповідального батьківства

Розкажіть, будь ласка, про ваших дітей/дитину. Скільки їй місяців/років?

Ну в нас 1 дочка. Поки що. Їй вже 8 місяців здається. Так-так, 8.

(в залежності від віку дитини) Ваша дитина ходить до дитячого садочку? Їй там подобається? А що найбільше? А плануєте, щоб дитина ходила до садочку? А коли?

Ну зараз же вона маленька ще. То поки жінка займається більшою мірою. Думаю. Що піде в садочок. Катя думаю це вирішить, коли саме.

Ваша дитина має якісь захоплення? Які? Відвідує гуртки/секції? Які саме? (музика, спорт, мистецтво, танці) А хто був ініціатором того, щоб дитина додатково займалась улюбленою справою? Для дітей до 30 місяців – як любить гратись ваша дитина? В неї улюблена іграшка? Яка?

Ну як всі діти. Любить посміятись, коли до неї говорять. Я от люблю її попідкидати, то вона сміється так. Іграшка? Мені здається, що немає улюбленої, треба в Каті краще запитати.

Як піклуєтесь про здоров'я дитини/дітей? А ваш партнер як?

Більше Катя в цьому розбирається. За всім слідкує, щоб там в терміни все. Моє діло їх відвезти в лікарню. Хоча я переживаю коли мала хворіє. От чесно. В неї от недавно насморк був, то я там щось в інтернеті рився, шукав що краще було б такій маленькій дитині. Ну Катя з лікарем зідзвонилась, то він порадив, а я в аптеку недалеко побіг та купив все, що треба.

За що можете похвалити свою дитину/дітей? Якими здобутками її/його

пишаєтесь?

Я взагалі пишаюсь, тим що вона в нас є. Це вже привід для гордості. Пишаюсь що вона в нас така активна, інших людей не боїться. Буває хтось прийде в гості, там провідати, то вона на ручки йде, не плаче часто. Така знаєте, люб'язна дівчинка росте. Це радує.

Які особистісні якості/риси Ви хотіли б виховати чи виховуєте зараз у своїй дитині/дітях? Чому?

Ха-ха. Я хочу в майбутньому щоб Поля могла за себе заступитись, не боялась нічого, знала, що в неї є батько, який завжди допоможе чим зможе. І в обідю ніколи не дасть. Того хочу щоб смілива була.

Чинники відповідального батьківства

Опишіть, яку роль у Вашому житті займають діти/дитина? Що саме діти/дитина для вас означають?

Ну важливу роль, звичайно. Як інакше? Раніше я цього мабуть не розумів. Ото правду кажуть, що поймеш коли своя дитина з'явиться. Ну для мене вони, мої дівчата, то найважливіші люди – моя сім'я. Я ж все для них стараюсь. На роботі працюю, заробляю. Бо хочу, щоб вони жили в нормальних, хороших умовах, щоб все в нас було для комфорту.

Ваші цінності в житті змінились з появою дитини/дітей? Як саме? (в контекстах <робота, навчання | сім'я>, <зайнятість | вільний час>, час для сім'ї | час для себе)

Ага. Тепер в мене 2 дівчини, яких люблю – Катя і Поля. Ну в мене скоріше не дуже графік помінявся, то скоріше в Каті. Я як на роботу ходив, так і ходжу. От тільки після роботи вже все по-іншому. Раніше там міг з колегами, або просто з друзями посидіти. Погуляти, може там в барі якомусь, чи в кіно піти, або з Катьою вдвох піти. То зараз я скоріше додому. Там жінка і дитина ждуть. Катю треба підміняти. То ввечері я вже з ними постійно. Ну буває, що і з друзями можу погуляти. Але вже рідше. Звісно. Іякось звиклось вже, вільний час уже просто проводимо в трьох. Але мені нормально, привик.

Якими ви бачите своїх дітей (дитину) у майбутньому? Щось плануєте? Що

саве? Чого б ви хотіли, щоб ваші діти досягли у майбутньому?

Ну я як батько хочу щоб щаслива дочка моя була. А щось таке особливе щось досягла.. то не знаю. Хай робить, що їй до душі буде. Я все підтримаю. Може як підросте, то на танці хотів би щоб вона пішла.

Як Ви вважаєте, на сьогоднішній день Ви маєте сприятливі умови для розвитку вашої дитини/дітей? Чого не вистачає? Що хотіли б покращити?

Думаю, що нормально все. Головне, щоб гроші були. Було, а що вчити, годувати, розвивати, на ті ж танці водити. А так в Києві всього хватає. Кажу головне – матеріальне забезпечення.

Згадайте, будь ласка, а як готувались до батьківства? (книги, статті, відеоматеріали, лікар, курси для майбутніх батьків тощо) Були проблеми в доступі до даних джерел інформації? Можливо зараз є якісь недоступні ресурси для виховання дітей? (транспорт, гуртки, секції)

Ну як сказати. Катя завагітніла. І далі я нічого не знав. Вона мені там пояснювала. Я бачив в телефоні в неї як розвивається Поля. Там програма якась спеціальна була. Я так сильно не вникав у все це. Це там Катя читала. Я вже ото на родах думав бути чи ні. Ну сидів за дверима, переживав ужас.

Прислухаєтесь до порад своїх батьків у вихованні дітей? Вважаєте їхню думку важливою? Помічали, що використовуєте ті ж методи виховання, які використовували ваші батьки по відношенню до вас? Які саме?

Ну це там Катя більше з тещою моєю радяться. Мені там мама моя і Катіна мама показували як правильно треба тримати Полю, там головку тримати. То це хороша порада, я так думаю. Я ж толком то і не знав, як воно все. Ну от в мене батько більш такий строгий. То я навпаки не дуже хочу бути строгим для уже своїх дітей. Не хочу щоб от Поля мене боялась.

Задоволеність станом батьківства

Ви задоволені, що стали батьками? І що саме зараз відчуваєте у соціальному статусі «мами», «татуся»?

Задоволений. Вибору ж іншого нема, ха-ха. Відчуваю, що тепер я повноцінний чоловік, якась статусність. Гордий, тим що дитина в мене вже є. Це круто,

правда.

Які емоції викликає у вас батьківство?

Хороші емоції. Які ж ще!? Все в нас добре в сім'ї.

Які вбачаєте перспективи з розвитком та вихованням дитини/дітей?

Я може повторюсь, та думаю що всі ці перспективи залежать від грошей. Якщо буде в матеріальному плані все добре - то буде добре і дитині. І там як підросте, може якісь гуртки, секції, що схоче. А там виховаємо хорошою дівчинкою, відповідальною, сміливою, доброю і такою ж красивою, як мама її.

Вважаєте себе хорошим «татусем», «мамою»? Чого не вистачає? Що хотіли б покращити у взаємовідносинах з дітьми/дитиною?

Ого, та не знаю. Наче нормальний. Кажуть, що Поля на мене більше схоже. Може це знак, що я хороший батько. Ну я стараюсь там Каті допомагати з малою. Знаю, що я там менше розуміюсь у всьому. Там у харчуванні, прикормах, кремах, одязі. Не ідеальний батько. Але думаю, що точно не поганий. Покращити – навіть і не знаю. Як підросте, хочу щоб бачила в мені підтримку, захист батьківський. Ну я думаю, це вже від мене залежить, як я буду до Полі ставиться, то вона це і відчує.

РЕСПОНДЕНТ 3 – Ж – діти до 30 місяців.

Розкажіть, будь ласка, про себе, своє життя, сім'ю, чим займаєтесь?

Мене звати Марта. Мені 22. Живу в Києві, на Оболоні. Зараз я ще студентка магістратури КНУ, вчусь на менеджера, заочна форма. Мені подобається. Але вже замучалась, чекаю вже закінчення навчання. В мене є чоловік Андрій, йому 32 роки. І є синочок Макарчик.

Аспекти практик відповідального батьківства

Розкажіть, будь ласка, про ваших дітей/дитину. Скільки їй місяців/років?

Макару вже 1.5 року. Швидко виріс так.

(в залежності від віку дитини) Ваша дитина ходить до дитячого садочку? Їй там подобається? А що найбільше? А плануєте, щоб дитина ходила до садочку? А коли?

Ой, я вже дуже хочу щоб Макар пішов до садочка. Бо я вже хочу піти на роботу. Я студентка. І ще толком за ці роки не працювала на нормальній роботі. Хотіла б за фахом спробувати. Як тільки зрозумію, що Макар готовий, то відразу і поведу.

Ваша дитина має якісь захоплення? Які? Відвідує гуртки/секції? Які саме? (музика, спорт, мистецтво, танці) А хто був ініціатором того, щоб дитина додатково займалась улюбленою справою? Для дітей до 30 місяців – як любить гратись ваша дитина? В неї улюблена іграшка? Яка?

Ой, в нас так вдома багато іграшок. Він всім любить гратись, позаглядати, постягувати. Вже як ходити почав, то все йому цікаво. Улюблений в нього «Бізі Куб». Там багато всього на ньому. То він і грається.

Як піклуєтесь про здоров'я дитини/дітей? А ваш партнер як?

Піклуюсь звичайно. До педіатра їздимо. Слідкую за нормами його розвитку. Наче все Слава Богу у нас добре. Хворіємо іноді, як і всі дітки. Але і лікуємо його, звичайно. Температура висока от була, то лікаря додому виклали, то послушали його, ліки приписали. То зараз одужав. Андрій, то він теж за нього переживає, але ж він не постійно з Макаром вдома. Це я постійно за нього переживаю, опікуюсь, дбаю.

За що можете похвалити свою дитину/дітей? Якими здобутками її/його пишаєтесь?

Зараз найбільше пишаюсь тим, що він почав ходити. Бо в рік зазвичай дітки починають роботи перші кроки. А наш пішов у рік і + декілька місяців. Мені так подобається, що він любить м'яч. От надворі може до старших вже діток підбігти і почати з ними грати у футбол. Пишаюсь, що він такий маленький, але вже має якісь свої вподобання.

Які особистісні якості/риси Ви хотіли б виховати чи виховуєте зараз у своїй дитині/дітях? Чому?

Головне щоб людина була хороша, добра. Я зараз вже стараюсь йому пояснювати як можна робити, як ні. Хочу щоб він був відповідальний,

самостійний і взагалі щоб виріс хорошим чоловіком, ввічливим. Мені як мамі було б дуже це приємно.

Чинники відповідального батьківства

Опишіть, яку роль у Вашому житті займають діти/дитина? Що саме діти/дитина для вас означають?

Це мій сенс життя. Я не можу вже без мого Макара. Роль його зараз ключова в житті. От чесне слово. Він ще так ра мене схожий. Він мій Всесвіт.

Ваші цінності в житті змінились з появою дитини/дітей? Як саме? (в контекстах <робота, навчання | сім'я>, <зайнятість | вільний час>, час для сім'ї | час для себе)

Все дуже в мене змінилось. От прям дуже сильно. От зараз мені потрібно писати дипломну роботу, то я її ночами пишу, бо вдень я весь час гуляю з Макаром. По-іншому просто ніяк. Вільний час в мене коли він спить. То я по дому щось роблю, можу собі маску для обличчя зробити, полежати, серіал якийсь подивитись. Якщо час з сім'єю то ми ходимо недалеко в парк Наталка. Там відпочиваємо. Часу для себе звичайно мало. Але якщо мені треба, наприклад, до косметолога, то я можу попросити мою подругу приїхати і поглядіти малого.

Якими ви бачите своїх дітей (дитину) у майбутньому? Щось плануєте? Що саме? Чого б ви хотіли, щоб ваші діти досягли у майбутньому?

Футболістом (сміється). Ну звісно, що хочу тільки кращого йому. Ми подумували про освіту за кордоном. Але час покаже як воно все буде.

Як Ви вважаєте, на сьогоднішній день Ви маєте сприятливі умови для розвитку вашої дитини/дітей? Чого не вистачає? Що хотіли б покращити?

Ми стараємось йому дати все необхідне. Всі речі, їжу, одяг, іграшки, ну от все. Звісно, що треба на все кошти. Без цього просто нікуди. Зараз з цим трохи критично. В чоловіка проблеми з роботою. Тому я думаю, що для того щоб розвиток дитини нашої був дійсно нормальним, треба щоб ми матеріально були забезпечені. Тому, що сьогодні все треба купити.

Згадайте, будь ласка, а як готувались до батьківства? (книги, статті,

відеоматеріали, лікар, курси для майбутніх батьків тощо) Були проблеми в доступі до даних джерел інформації? Можливо зараз є якісь недоступні ресурси для виховання дітей? (транспорт, гуртки, секції)

Ми планували нашу вагітність. Андрій більше звісно хотів сина. Він старший за мене, тому йому це вже було важливо. Я перечитала купу книг різних. Я консультувалась з багатьма лікарями. Дуже ми переживали. Ще мені якісь псевдолікарі наговорили, що в мене проблеми з плодом. То ми потім аналізи різні здавали, але все обійшлося. Все було добре. На даний момент от проблема тільки в транспорті іноді. Коли мені з сином треба поїхати, чоловіка з машиною вдома немає, і транспорт в локдаун не ходить. От цей ресурс недоступний.

Прислухаєтесь до порад своїх батьків у вихованні дітей? Вважаєте їхню думку важливою? Помічали, що використовуєте ті ж методи виховання, які використовували ваші батьки по відношенню до вас? Які саме?

Ой. В мене з мамою цікаві відносини. Вона мені багато чого радить. Але я вже сама все знаю. Я ж краще знаю свою дитину, правильно?! Точно не хочу брати приклад з свого тата. Він погано ставився до мами, до мене. Постійні конфлікти вдома. Тому в мене такого точно не буде.

Задоволеність станом батьківства

Ви задоволені, що стали батьками? І що саме зараз відчуваєте у соціальному статусі «мами», «татуся»?

Та що Ви питаєте? Очевидно ж. дуже задоволена. От мама для мене головний мій соціальний статус, однозначно.

Які емоції викликає у вас батьківство?

Самі найкращі. Просто рай на землі.

Які вбачаєте перспективи з розвитком та вихованням дитини/дітей?

Складно мені говорити про перспективи, коли така нестабільна ситуація в країні. А за себе я спокійна – виховую, і буде хороший, добрий, розумний хлопчик в нас.

Вважаєте себе хорошим «татусем», «мамою»? Чого не вистачає? Що хотіли б покращити у взаємовідносинах з дітьми/дитиною?

Впевнена, що я хороша мама. Мені чоловік постійно це говорить. Хочу, щоб він був не таким характерним, впертим як його тато. Ну йому є в кого вдатись. Тут гени, їх пальцем не зітреш. А зараз в мене з Макаром прекрасні відносини, ми ж найрідніші люди.

РЕСПОНДЕНТ 4 – Ч– діти до 30 місяців.

Розкажіть, будь ласка, про себе, своє життя, сім'ю, чим займаєтесь?

Меня зовут Андрей. Мне уже 32 года. Живем мы на Оболони. Жена у меня хорошая, зовут Марта, она младше меня на 10 лет – ей 22. Я имею высшее образование. Все узнавал на ошибках и опыте. У меня своя риелторская фирма. Я риелтор. У нас есть сыночек, зовут Макар.

Аспекти практик відповідального батьківства

Розкажіть, будь ласка, про ваших дітей/дитину. Скільки їй місяців/років?

Сыну уже полтора года, богатырь.

(в залежності від віку дитини) Ваша дитина ходить до дитячого садочку? Їй там подобається? А що найбільше? А плануєте, щоб дитина ходила до садочку? А коли?

Я считаю, что садик конечно нужен. Но когда он пойдет это вопрос времени. Пускай подрастет, может у 2.5 года, у 2 года пойдет. Время покажет.

Ваша дитина має якісь захоплення? Які? Відвідує гуртки/секції? Які саме? (музика, спорт, мистецтво, танці) А хто був ініціатором того, щоб дитина додатково займалась улюбленою справою? Для дітей до 30 місяців – як любить гратись ваша дитина? В неї улюблена іграшка? Яка?

Пока, что он полюбил мяч. Мы это заметили. Но пока не ходит в секции, но я хочу позже чтобы он этим занимался. По поводу любимых игрушек - не знаю. У него столько всего. Я уже и не помню, как оно все называется. Больше с ним Марта играет.

Як піклуєтесь про здоров'я дитини/дітей? А ваш партнер як?

Я волнуюсь, чтобы он правильно развивался, был здоровым. Марта больше

знает по всем параметрам у педиатра – там рост, вес, рацион питания. Я уже включаюсь, когда что-то случается. От заболел – тогда нужна моя помощь.

За що можете похвалити свою дитину/дітей? Якими здобутками її/його пишаєтесь?

Сын это уже моя гордость. От за мяч мне нравится. Такой малой еще, но уже схватил.

Які особистісні якості/риси Ви хотіли б виховати чи виховуєте зараз у своїй дитині/дітях? Чому?

Чтобы он человечным был в этом жестоком мире. Серьёзно. Хочу, чтобы был вежлив ко всем окружающим. Имел уважение. Сейчас рано, наверное, объяснять. Но я над этим подумаю еще, как правильно в будущем.

Чинники відповідального батьківства

Опишіть, яку роль у Вашому життєві займають діти/дитина? Що саме діти/дитина для вас означають?

Важную роль, конечно. Уже никак по-другому. Я очень его ждал и хотел. Для меня это продолжение рода, гордость, счастье.

Ваші цінності в житті змінилися з появою дитини/дітей? Як саме? (в контекстах <робота, навчання | сім'я>, <зайнятість | вільний час>, час для сім'ї | час для себе)

Поменялось. Как-то свои потребности ушли на 2 план. Все самое лучшее детям, как говорится. Работать я хотел и больше. Но сейчас с этим напряг большой. У нас карантин. У меня проблемы с бизнесом, недвижимость не нужна сейчас людям. Денег не зарабатываешь. Поэтому есть мотивация работать чтобы его обеспечить полностью. Свободного времени поменьше, конечно. Но он растет и уже становится самостоятельней, что радует. Время для себя нахожу. Могу где-то послу работы отдохнуть. У жены с этим по больше проблемы.

Якими ви бачите своїх дітей (дитину) у майбутньому? Щось плануєте? Що саме? Чого б ви хотіли, щоб ваші діти досягли у майбутньому?

Я хочу, чтобы мы за границу уехали. И там дать сыну хорошее образование. Но именно чтобы я планировал за него, такого нет. Пускай он сам решает кем

быть.

Як Ви вважаєте, на сьогоднішній день Ви маєте сприятливі умови для розвитку вашої дитини/дітей? Чого не вистачає? Що хотіли б покращити?

Сложно об этом говорить в такое время. Хотелось бы вообще улучшить состояние в стране. Сейчас мне сложно обеспечить семью. Если говорить о Киеве – то в нем есть конечно все для нормального развития. Но для этого увы, нужны еще и деньги. А мне сейчас их заработать сложно.

Згадайте, будь ласка, а як готувались до батьківства? (книги, статті, відеоматеріали, лікар, курси для майбутніх батьків тощо) Були проблеми в доступі до даних джерел інформації? Можливо зараз є якісь недоступні ресурси для виховання дітей? (транспорт, гуртки, секції)

Ну я очень хотел уже ребенка. Никаких курсов мы не проходили. Ну я читал статьи в интернете о беременности. Если хочешь сейчас что-то узнать, все есть. Марта к врачам ходила, под присмотром были, рекомендации разные. Сейчас есть конечно проблемы с транспортом в столице, закрыто ведь все, все кружки. Но нам это пока не актуально, ребенок маленький.

Прислухаєтесь до порад своїх батьків у вихованні дітей? Вважаєте їхню думку важливою? Помічали, що використовуєте ті ж методи виховання, які використовували ваші батьки по відношенню до вас? Які саме?

Я уже взрослый мужчина для маминых советов. Ну мама плохого не посоветует. Но уже мы посовременнее. Меня воспитывали немного строго, я не хочу такого воспитания своему сыну.

Задоволеність станом батьківства

Ви задоволені, що стали батьками? І що саме зараз відчуваєте у соціальному статусі «мами», «татуся»?

Да, я очень счастлив. Чувствую себя ответственным не только за себя, жену, ну и за сына. Это гордость, радость, счастье.

Які емоції викликає у вас батьківство?

Эмоции нереальные. Всем советую. Это же твой ребенок – конечно счастье внутри.

Які вбачаєте перспективи з розвитком та вихованням дитини/дітей?

Перспективи... хм. Надо думать. Я как отец буду заботиться и дальше, главное, чтобы в стране что-то поменялось. Тут каждые день новые повороты событий.

Вважаєте себе хорошим «татусем», «мамою»? Чого не вистачає? Що хотіли б покращити у взаємовідносинах з дітьми/дитиною?

Неплохим, так точно. Мне сейчас нравится с сыном играть. Он понимает, что я родной. Когда поменьше он был, то было сложнее. Жена лучше справляется чем я.

РЕСПОНДЕНТ 5 – Ж – діти до 6 років.

Розкажіть, будь ласка, про себе, своє життя, сім'ю, чим займаєтесь?

Я Маша, чоловік мій Коля. Сина нашого звати Вова. Він у нас оденький. Я не працюю. Вищої освіти в мене нема. В технікумі вчилась і все. От як сина народила, так і вдома з ним, домогосподарка одним словом. Чоловік в мене військовий, працює.

Аспекти практик відповідального батьківства

Розкажіть, будь ласка, про ваших дітей/дитину. Скільки їй місяців/років?

Вова в нас уже дорослий хлопчик, 5 років йому. Скоро до школи вже йтиму.

(в залежності від віку дитини) Ваша дитина ходить до дитячого садочку? Їй там подобається? А що найбільше? А плануєте, щоб дитина ходила до садочку? А коли?

Він в нас ходить, і не ходить. Раніше ходив, але часто хворіє. То тоді зі мною вдома. Зараз як карантин, то теж з перемінним успіхом. Мені подобається як він в садочку. Більш дисциплінований. Йому там і подобається, багато дітей. Вдома потім тільки розповідає історії. От спілкуватись з іншими йому найбільше до душі.

Ваша дитина має якісь захоплення? Які? Відвідує гуртки/секції? Які саме? (музика, спорт, мистецтво, танці) А хто був ініціатором того, щоб дитина

додатково займалась улюбленою справою? Для дітей до 30 місяців – як любить гратись ваша дитина? В неї улюблена іграшка? Яка?

Ні, не відвідує секції ніякі. В школі вже всього научать. Не знаю я чи є в нього якісь таланти, чи увлічення якісь, не замічала особо. Та й він не говорив, може б якщо щось нравилось, то він би сказав. В дворі з хлопцями бігає. Він ото любить мультики подивитись і в дворі поганяє.

Як піклуєтесь про здоров'я дитини/дітей? А ваш партнер як?

Ну щоб там завжди я переживала то ні. Як він захворіє, тоді вже лікуємо його. Я сама знаю чим його лікувати. Куплю ліків і все.

За що можете похвалити свою дитину/дітей? Якими здобутками її/його пишаєтесь?

Не знаю. Ще в школу не пішов, то немає за що і хвалити.

Які особистісні якості/риси Ви хотіли б виховати чи виховуєте зараз у своїй дитині/дітях? Чому?

Щоб був відповідальний, бо вже дорослий. Не хочу за ним бігати.

Чинники відповідального батьківства

Опишіть, яку роль у Вашому житті займають діти/дитина? Що саме діти/дитина для вас означають?

Велику роль. Діти це щастя, аби тільки слухняні.

Ваші цінності в житті змінились з появою дитини/дітей? Як саме? (в контекстах <робота, навчання | сім'я>, <зайнятість | вільний час>, час для сім'ї | час для себе)

Ну зараз вже він дорослий, то в мене багато вільного часу. Я не працюю ж. То дома можу робити, що хочу. І телевізор дивитись. Часу для себе предостатньо в мене.

Якими ви бачите своїх дітей (дитину) у майбутньому? Щось плануєте? Що саме? Чого б ви хотіли, щоб ваші діти досягли у майбутньому?

Не знаю ще. Аби здоровий був і щасливий.

Як Ви вважаєте, на сьогоднішній день Ви маєте сприятливі умови для розвитку вашої дитини/дітей? Чого не вистачає? Що хотіли б покращити?

Все в нього є. Дах над головою, їжа на столі. Нормальні умови. В садок ходить. Я не сильно цим переймаюсь – чого там не вистачає.

Згадайте, будь ласка, а як готувались до батьківства? (книги, статті, відеоматеріали, лікар, курси для майбутніх батьків тощо) Були проблеми в доступі до даних джерел інформації? Можливо зараз є якісь недоступні ресурси для виховання дітей? (транспорт, гуртки, секції)

Так давно наче це було. Ніяк не готувалась. Завагітніла і знала, що через 9 місяців народиться. Ну от тільки в лікаря консультувалась і все. А то нічого не читала, не шукала. Ну зараз я знаю, що є всякі там гуртки, на будь-який смак і кошелек, як то кажуть. Але наш малий не ходить. В школу піде, там вчитиметься.

Прислухаєтесь до порад своїх батьків у вихованні дітей? Вважаєте їхню думку важливою? Помічали, що використовуєте ті ж методи виховання, які використовували ваші батьки по відношенню до вас? Які саме?

Ну як сказати.. Зараз вже ні. Раніше може трохи прислухалась. Я сама знаю як ростити мою дитину. Мене так не сильно балували як дитиною була. Я мабуть теж така мати.

Задоволеність станом батьківства

Ви задоволені, що стали батьками? І що саме зараз відчуваєте у соціальному статусі «мами», «татуся»?

Довольна. Що відчуваю? Не знаю. Добре, що все зраз так.

Які емоції викликає у вас батьківство?

Коли як. В основному то хороші ж, син є. А от буває нашкодить щось, тоді я зла.

Які вбачаєте перспективи з розвитком та вихованням дитини/дітей?

Та які перспективи. В школу піде, і там видно буде.

Вважаєте себе хорошим «татусем», «мамою»? Чого не вистачає? Що хотіли б покращити у взаємовідносинах з дітьми/дитиною?

Мабуть, нормальна. Все нормально. Могло б бути і на багато гірше.

РЕСПОНДЕНТ 6 – Ч– діти до 6 років.

Розкажіть, будь ласка, про себе, своє життя, сім'ю, чим займаєтесь?

Мене звати Коля. Мені вже 28 років. Проживаю зі своєю сім'єю в Києві. Я військовослужбовець. Закінчував училище. Живемо потихеньку. Жінка є – Марія. І син у нас – Вовчик.

Аспекти практик відповідального батьківства

Розкажіть, будь ласка, про ваших дітей/дитину. Скільки їй місяців/років?

Сину вже 5 років от нещодавно було.

(в залежності від віку дитини) Ваша дитина ходить до дитячого садочку? Їй там подобається? А що найбільше? А плануєте, щоб дитина ходила до садочку? А коли?

Час від часу, як то кажуть. Або з жінкою вдома сидить, або в садок відведемо. То хворіє, то карантин, то ще щось. Не на постійній основі, скажімо.

Ваша дитина має якісь захоплення? Які? Відвідує гуртки/секції? Які саме? (музика, спорт, мистецтво, танці) А хто був ініціатором того, щоб дитина додатково займалась улюбленою справою? Для дітей до 30 місяців – як любить гратись ваша дитина? В неї улюблена іграшка? Яка?

Ой, ні, секції, гуртки, то ні. Вдома ото грається, щось дивиться, або на дворі х з хлопцями там.

Як піклуєтесь про здоров'я дитини/дітей? А ваш партнер як?

Більше жінка за таке відповідає. Як лікувати, чим, що купити там треба.

За що можете похвалити свою дитину/дітей? Якими здобутками її/його пишаєтесь?

(сміється) ой, таке питання. Може пізніше буду приводи для гордості, зараз і не знаю. Може ще малий.

Які особистісні якості/риси Ви хотіли б виховати чи виховуєте зараз у своїй дитині/дітях? Чому?

Всі чоловічі – сильний, хоробрий, як я.

Чинники відповідального батьківства

Опишіть, яку роль у Вашому житті займають діти/дитина? Що саме діти/дитина для вас означають?

Продовження нашого роду. Наступний Карпенко, Карпенко молодший.

Ваші цінності в житті змінились з появою дитини/дітей? Як саме? (в контекстах <робота, навчання | сім'я>, <зайнятість | вільний час>, час для сім'ї | час для себе)

Раніше там як малий був, то вночі міг не спати. А вже як він дорослий, в школу скоро, то мені все одно вже. Робота – дім. Я багато часу на роботі. А вдома там телевизор дивлюсь, Вова собі в планшеті щось дивиться. Він сам грається собі. Я хочу відпочити після роботи, полежати. Ну ми там можемо з сім'єю в село поїхати, до родичів, я люблю там сам на рибалку піти. Мені от самому краще було б. Ніхто не смикає.

Якими ви бачите своїх дітей (дитину) у майбутньому? Щось плануєте? Що саме? Чого б ви хотіли, щоб ваші діти досягли у майбутньому?

А чого я маю щось планувати? Хай сам всього добивається. Ще звикне до цього. І на голову вилізе.

Як Ви вважаєте, на сьогоднішній день Ви маєте сприятливі умови для розвитку вашої дитини/дітей? Чого не вистачає? Що хотіли б покращити?

Та нормальні умови. Краще ніж було в мене, чи ще в когось. Я не з тих, хто буде балувати.

Згадайте, будь ласка, а як готувались до батьківства? (книги, статті, відеоматеріали, лікар, курси для майбутніх батьків тощо) Були проблеми в доступі до даних джерел інформації? Можливо зараз є якісь недоступні ресурси для виховання дітей? (транспорт, гуртки, секції)

А до цього треба якось готуватись? (сміється) Стали батьками і все. Жінка там до лікаря ходила, мені ж не треба. Та які ресурси? В школу піде це і весь ресурс.

Прислухаєтесь до порад своїх батьків у вихованні дітей? Вважаєте їхню думку важливою? Помічали, що використовуєте ті ж методи виховання, які

використовували ваші батьки по відношенню до вас? Які саме?

Ну не знаю. Може щось і є. Я вже не пам'ятаю як мене виховували. Ріс собі та і все. Нас багато в сім'ї, то мені уваги багато не було.

Задоволеність станом батьківства

Ви задоволені, що стали батьками? І що саме зараз відчуваєте у соціальному статусі «мами», «татуся»?

Мабуть, що так. Відчуваю, що син є, мій продовжувач роду.

Які емоції викликає у вас батьківство?

Ого, та не знаю. Наче й добре, що є малий, по хаті бігає, не скучно. Ну буває він мене виводить з себе, от чесно. Я можу й наказати його, як провиниться. Треба щоб дисципліна була.

Які вбачаєте перспективи з розвитком та вихованням дитини/дітей?

Я про це не думав. Головна перспектива – школа. Щоб там хоч щось навчився.

Вважаєте себе хорошим «татусем», «мамою»? Чого не вистачає? Що хотіли б покращити у взаємовідносинах з дітьми/дитиною?

Це, мабуть син хай вирішує. Я для нього мабуть такий строгий батько. Ну який вже є. Нас не вибирають.

РЕСПОНДЕНТ 7 – Ж - діти до 6 років .

Розкажіть, будь ласка, про себе, своє життя, сім'ю, чим займаєтесь?

Меня зовут Дарья. Мне вот 29 лет. Живем мы в Киеве, на славной Борщаговке. Я училась в институте культуры, музейное дело. Но не работаю по специальности. Работаю менеджером по работе с клиентами в салоне красоты, сейчас у меня удаленка, то из дому. Есть муж – Толик, он немного старше, ему 33 от исполнилось. Он работает с отцом, семейное дело. И дочь у нас есть – Евангелина.

Аспекти практик відповідального батьківства

Розкажіть, будь ласка, про ваших дітей/дитину. Скільки їй місяців/років?

Ева у нас уже в школу собирается. 5 лет ей исполнилось. Пока, конечно, она не особо хочет. Но мы морально ее настраиваем. Зубы уже потихоньку выпадают

как у первоклашек.

(в залежності від віку дитини) Ваша дитина ходить до дитячого садочку? Їй там подобається? А що найбільше? А плануєте, щоб дитина ходила до садочку? А коли?

Да, ходит. Сейчас был период, что не ходила. Карантин. А так, то мы все время стараемся ее водить. У нас тут недалеко от дома нашего. Ей очень нравится. У нее много подружек, друзей, коммуникабельная такая девочка у нас. Нравится заниматься ей всем – рисовать, стихи учить, рукодельничать. Активистка юная.

Ваша дитина має якісь захоплення? Які? Відвідує гуртки/секції? Які саме? (музика, спорт, мистецтво, танці) А хто був ініціатором того, щоб дитина додатково займалась улюбленою справою? Для дітей до 30 місяців – як любить гратись ваша дитина? В неї улюблена іграшка? Яка?

Конечно. Она дополнительно на рисование ходит. У нее очень хорошо получается. Я считаю, что все детки талантливы. Главное, это заметит эту склонность и развивать в будущем.

Як піклуєтесь про здоров'я дитини/дітей? А ваш партнер як?

Забочусь, конечно. Витамишки мы пьем обязательно. Если заболела, сразу к врачу или скорую вызываю. Это же моя дочь. Как я могу не заботиться о ее здоровье. Муж мой любит дочь, заботиться, хороший папа, но он меньше знает о ней чем я. В лекарствах он не понимает. Надо просто говорить, что делать. Сколько раз в день выпить, что закапать и т.д.

За що можете похвалити свою дитину/дітей? Якими здобутками її/його пишаєтесь?

Горжусь, что она такая активная. И стихи учит, и поет, ну и конечно же, рисует. Это самое главное. Талант.

Які особистісні якості/риси Ви хотіли б виховати чи виховуєте зараз у своїй дитині/дітях? Чому?

Конечно воспитываем. Всем положительным качествам. Уважение, любовь,

поддержка, теплота, отзывчивость, внимательность, доброта, самостоятельность, ответственность. Считаю, что деткам с юного-юного возраста надо все объяснять. Это ей поможет потом строить отношения с другими людьми. Говорить, как правильно. Своим примером показывать. Я так и делаю. Воспитываю себя, и моя дочь видит, как я поступаю, и сама берет с меня пример. И это очень здорово.

Чинники відповідального батьківства

Опишіть, яку роль у Вашому життє займають діти/дитина? Що саме діти/дитина для вас означають?

Оооооочень большую роль, очень важную. Что-то переродилось внутри с ее появлением на свет. Это ответственность, в первую очередь, перед собой, страной, перед ребенком. Это очень большая ответственность. Но это очень большое счастье, любовь и тепло, уют.

Ваші цінності в житті змінились з появою дитини/дітей? Як саме? (в контекстах <робота, навчання | сім'я>, <зайнятість | вільний час>, час для сім'ї | час для себе)

Да, есть такое. Раньше больше себя любила. Все себе позволяла. Сейчас я тоже люблю шоппинг, купить себе какое-то платьишко, сумочку. Но уже в первую очередь, думаешь о Еве. Что ей нужно купить, она растет, гардероб частенько обновлять приходится. Когда она маленькая была, до садика, то я в декрете была. А потом как-то все наладилось. Работа. Сейчас время для себя есть, но меньше чем раньше. Но мне хватает вполне. Но и с семьей мы много времени проводим, то поедем куда-то под Киев, то на дачу, то в зоопарк.

Якими ви бачите своїх дітей (дитину) у майбутньому? Щось плануєте? Що саме? Чого б ви хотіли, щоб ваші діти досягли у майбутньому?

Вижу ее успешной, хорошей, по-прежнему талантливой. Я как мама хочу и желаю своей дочери только всего самого наилучшего. Хочу чтобы она хорошо училась, была умничкой. Хочу чтобы рисование ей и дальше нравилось, развивалась в этом. А мы будем ее всячески поддерживать.

Як Ви вважаєте, на сьогоднішній день Ви маєте сприятливі умови для

розвитку вашої дитини/дітей? Чого не вистачає? Що хотіли б покращити?

Киев город возможностей. Здесь есть все. У некоторых детей просто нету возможности ходить на разные кружки. Для этого всего просто нужны деньги. Но мы стараемся зарабатывать, чтобы наша дочь ни в чем не нуждалась. Улучшить? Надо подумать. Помню, как мы Еву в садик отдавали, то это была проблема. Очереди такие сумасшедшие. Может сейчас такого и нет, не знаю. Это же раньше было. Но мое пожелание – чтобы наша страна как-то это регулировала. Куда же деток девать?!

Згадайте, будь ласка, а як готувались до батьківства? (книги, статті, відеоматеріали, лікар, курси для майбутніх батьків тощо) Були проблеми в доступі до даних джерел інформації? Можливо зараз є якісь недоступні ресурси для виховання дітей? (транспорт, гуртки, секції)

Готовились конечно, планировали беременность. Я консультировалась с врачом. Смотрела очень много разных фильмов. Читала много всего. Весь интернет изучила. Основательный был подход. Проблем с доступом нет. Кто хочет, то все узнает, что ему нужно. Ну у нас нет недоступных ресурсов. Я говорила ранее, это дело материальных возможностей. Все хорошие кружки – это регулярные деньги.

Прислухаєтесь до порад своїх батьків у вихованні дітей? Вважаєте їхню думку важливою? Помічали, що використовуєте ті ж методи виховання, які використовували ваші батьки по відношенню до вас? Які саме?

Слушала как только родила Еву. Как бутылочки мыть, как купать ребенка. Но наши родители не такие как мы сейчас. От обязательно для нее чтобы шапочка на завязочках была, ну это прошлый век. Ну у меня хорошая семья была, меня хорошо воспитали. Так я и дочь свою воспитываю.

Задоволеність станом батьківства

Ви задоволені, що стали батьками? І що саме зараз відчуваєте у соціальному статусі «мами», «татуся»?

Конечно, я очень довольна. Это большая ответственность «мама» и «папа». Но, это волнительно и одновременно круто. Дочь учит нас быть родителями.

И воспитывать себя.

Які емоції викликає у вас батьківство?

Эмоции счастья, вдохновения, любви, весны, всего наилучшего.

Які вбачаєте перспективи з розвитком та вихованням дитини/дітей?

Все хорошо будет. Дочка у нас хорошая. Главное, чтобы мы все здоровы были. И как-то в стране все наладилось, дай Бог. Ну и конечно, чтобы работа была стабильная. Для всего нужны средства.

Вважаєте себе хорошим «татусем», «мамою»? Чого не вистачає? Що хотіли б покращити у взаємовідносинах з дітьми/дитиною?

Думаю, что хорошая. Ведь я же вижу по дочке своей. Она любит меня, ищет во мне друга, поддержку. Это самое важное. Я думаю, что у нас и так хорошие взаимоотношения. Есть взаимопонимание. Я этому очень рада.

РЕСПОНДЕНТ 8 – М – діти до 6 років

Розкажіть, будь ласка, про себе, своє життя, сім'ю, чим займаєтесь?

Ну. Зовут меня Анатолий. Мне 33 года. Живем в столице Украины. Живу с дочкой и женой. Жена - Даша, дочь – Ева. Живу в женском царстве, окружили меня. У меня высшее образование. Я закончил киевский транспортный университет. Давно уже конечно. И всю жизнь работаю на фирме у своего отца. Мы занимаемся асфальтными-дорожными работами. Я как соучредитель. Семейное дело наше.

Аспекти практик відповідального батьківства

Розкажіть, будь ласка, про ваших дітей/дитину. Скільки їй місяців/років?

У нас одна дочь – Ева. Уже взрослая девочка – 5 лет. Пока. Что одна у нас. Но я хотел бы еще детей. Мальчика еще надо. Но к этому надо быть финансово подкованным.

(в залежності від віку дитини) Ваша дитина ходить до дитячого садочку? Їй там подобається? А що найбільше? А плануєте, щоб дитина ходила до садочку? А коли?

Да, Евуся любит садик. Нравится. Она там друзей понаходила, то вечером нам тут истории рассказывает, как ни про Мишу, то Платона, то еще кого-то. Думаю. Что ей там нравится в компании быть, играть с ребятами.

Ваша дитина має якісь захоплення? Які? Відвідує гуртки/секції? Які саме? (музика, спорт, мистецтво, танці) А хто був ініціатором того, щоб дитина додатково займалась улюбленою справою? Для дітей до 30 місяців – як любить гратись ваша дитина? В неї улюблена іграшка? Яка?

Да. Ходит на рисование. Но ее жена водит. Не я. Я толком и не знаю где эта школа ее находится. Знаю, что у нас на Борщаговке, но конкретно не знаю. Жена хотела и она инициатор того, чтобы Ева пошла на эти занятия. Я не против. Тем более Ева хотела. Даша моя молодец в этом плане. Больше знает, чем я.

Як піклуєтесь про здоров'я дитини/дітей? А ваш партнер як?

Это тоже больше Даша. Она какие-то витамины ей дает. После того как малая переболела, так врач посоветовал витамины. Я не знаю как они называются. Для меня заботиться о здоровье – это когда ты уже заболел. Тогда да. А пока все хорошо, никто не жалуется.

За що можете похвалити свою дитину/дітей? Якими здобутками її/його пишаєтесь?

Ну она шустрая у нас, активная девчонка будет. За это и хвалю и горжусь, конечно же.

Які особистісні якості/риси Ви хотіли б виховати чи виховуєте зараз у своїй дитині/дітях? Чому?

Все те качества, которые должны быть у современных людей. Понимание. Умение коммуникации, быть отзывчивой, но и самостоятельной, уверенной. Ну это все важно ей будет. Чтобы могла самостоятельной быть, она же растет. Чтобы выросла умной. Воспитанной и приспособленной к этому миру.

Чинники відповідального батьківства

Опишіть, яку роль у Вашому житті займають діти/дитина? Що саме діти/дитина для вас означають?

Ну семья — это очень важно. Это лично для меня. Я рад, что они у меня есть. Не хотел бы я жить один. Роль безумно важна ребенка, с дочкой мы полноценная семья. Это счастье, наша отдушина, наша ответственность общая с женой.

Ваші цінності в житті змінилися з появою дитини/дітей? Як саме? (в контекстах <робота, навчання | сім'я>, <зайнятість | вільний час>, час для сім'ї | час для себе)

Безусловно. Заботишься не только о себе. Но и о других. С работой немного поменялось, да. Могу раньше выезжать из дому, чтобы ребенка в садик отвести. Свободное время есть у меня. Я с кумовьями часто на рыбалку езжу. Не всегда жене это нравится. В общем, время то есть. Но его меньше. Это логично. Ребенок есть – времени себе меньше.

Якими ви бачите своїх дітей (дитину) у майбутньому? Щось плануєте? Що саме? Чого б ви хотіли, щоб ваші діти досягли у майбутньому?

По профессии не вижу. Это будет ее личный выбор. Планирую, чтобы в школу пошла, училась хорошо. Как и все родители, хочу чтобы хорошая жизнь была удочери. Счастливая. Такая, чтобы ей нравилась.

Як Ви вважаєте, на сьогоднішній день Ви маєте сприятливі умови для розвитку вашої дитини/дітей? Чого не вистачає? Що хотіли б покращити?

Думаю, что хорошие у нее условия. У некоторых детей такого точно нету. Такой комнаты, игрушек, одежды, условий таких для жизни. Улучшить – наверное, ресурсы. Для этого всего нужны затраты. Ну, это как-то логично. У нас в Киеве отличные условия для того, чтобы дети развивались. Мы же не живем где-то в селе где и интернета нету. Не хватает материальной стабильности. С этим карантином работа была плавающей. Нервы, деньги. Это да.

Згадайте, будь ласка, а як готувались до батьківства? (книги, статті, відеоматеріали, лікар, курси для майбутніх батьків тощо) Були проблеми в доступі до даних джерел інформації? Можливо зараз є якісь недоступні ресурси для виховання дітей? (транспорт, гуртки, секції)

Мы хотели детей. Думали, говорили, обсуждали с женой, планировали. Были у врача. Это серьезный шаг, обдуманный, свешанный. Я читал много, изучал, не помню уже название, мне кум мой советовал. Доступ к информации – это вряд ли. Все под рукой – телефон, интернет, компьютер, звонок врачу. В Киеве хорошо, грех жаловаться. Ну от не знаю я недоступных ресурсов. На районе все есть что нужно. Я так думаю. Если, что транспорт общественный есть. Главное, чтобы локдаунов всяких не было.

Прислухаетесь до порад своїх батьків у вихованні дітей? Вважаєте їхню думку важливою? Помічали, що використовуєте ті ж методи виховання, які використовували ваші батьки по відношенню до вас? Які саме?

Ой, скорее нет. От мама моя хочет закормить всегда всех. И меня в детстве тоже. Это неправильно. От сколько ребенок сможет съесть – столько и хватит. Не надо его совать, чтобы он сидел за столом и рыдал. Я считаю, что нужно всегда делать выводы. Что-то может от родителей я черпнул, а что-то понял, что лучше не дать с детьми. Такой круговорот опыта. Считаю, что я как родитель сам должен принимать решение как мне воспитывать дочь.

Задоволеність станом батьківства

Ви задоволені, що стали батьками? І що саме зараз відчуваєте у соціальному статусі «мами», «татуся»?

Доволен, о чем речь, конечно. «Папа» — это круто. Я это понял. Чувствую, что? Наверное, гордость, радость, ответственность само собой.

Які емоції викликає у вас батьківство?

Позитивные скорее всего. Может по началу страх какой-то перед неизведанным. Жизнь поменялась то. Но, наверное, в этом и весь смысл – заботиться о ком-то.

Які вбачаєте перспективи з розвитком та вихованням дитини/дітей?

Перспективы, перспективы... Дай Бог будем все здоровы, то все хорошо и будет. Я оптимист, наверное. Верю, что все хорошо будет. Может и 2 ребеночка родим. Надо только материальную почву. Детям же нужен уход, обеспечение, комфорт. Может и коронавирус этот уйдет навсегда и с работой как-то

наладиться. Тогда и о детках подумаем с женой.

Вважаєте себе хорошим «татусем», «мамою»? Чого не вистачає? Що хотіли б покращити у взаємовідносинах з дітьми/дитиною?

Считаю, что неплохой я отец. Дочь люби меня. Я вижу, я знаю. Бежит в объятия после работы. Я мужик, но я таю. Хочу, чтобы такое у нас и оставалось – понимания, любовь, тепло семейное.

РЕСПОНДЕНТ 9 – Ж – декілька дітей, старшій дитині від 2.5 років до 6 років.

Розкажіть, будь ласка, про себе, своє життя, сім'ю, чим займаєтесь?

Мене звати Віка. Мені 26 років. Я зараз в декретній відпустці, бо в мене є ще маленька дитинка. Точніше в мене їх 2. Старша донечка Діана, і менша донечка Ліза. Живемо от в квартирі в Києві. Ну і звичайно є в мене чоловік – Вадим. Він трохи старший за мене. Але не набагато. Живемо добре. Порядна сім'я. І весела, дуже весела. Я раніше вчилась в університеті КНУ, на метеоролога. Не довчилась. Якось покинула. І забулось. Потім підпрацювала де-не-де. Потім чоловіка майбутнього зустріла, то так 2 вагітності, і універ так і відійшов назад. Вже й не згадую про нього.

Аспекти практик відповідального батьківства

Розкажіть, будь ласка, про ваших дітей/дитину. Скільки їй місяців/років?

В мене 2 донечок – 2 моїх сонечка – Діані вже 5 рочків і Лізі 2 рочки.

(в залежності від віку дитини) Ваша дитина ходить до дитячого садочку? Їй там подобається? А що найбільше? А плануєте, щоб дитина ходила до садочку? А коли?

Садочок це так важливо. Всього необхідного навчать. Буде підготовлена вже і до школи і взагалі для більш дорослого життя. Я за те, щоб діти обов'язково ходили до садочку. От Діана ходить, бо скоро до школи. Вона добре в садочку займається. Менша ще ні, ще зі мною вдома. Хоча я вже хочу її відправляти. От скоро думаю і піде. Хай трохи карантин вляжеться. А Діані подобається.

Її хвалять вихователі. Вона старанна в нас. Думаю, що гарно вчитиметься в школі. Їй от там подобається з дітками гратись. Я ж бачу по ній. Буває приходиш забирати з садочку, а вона додому не хоче. Бігає, грається, ну як дитина.

Ваша дитина має якісь захоплення? Які? Відвідує гуртки/секції? Які саме? (музика, спорт, мистецтво, танці) А хто був ініціатором того, щоб дитина додатково займалась улюбленою справою? Для дітей до 30 місяців – як любить гратись ваша дитина? В неї улюблена іграшка? Яка?

Зараз не відвідує, та й не відвідувала. Фізично мало часу. В мене ще є ж менша, то я не встигала б. Я думала про це, але якось руки не доходили. Хоча я й не знаю куди б краще її повести – танці чи співи, чи що?! Не знаю ще. Може хай менша підросте, старша в школу піде і тоді якось ясніше стане, бо поки тільки в неї садок. Менша то зрозуміло, що вдома зі мною. Ліза любить в мене гратись олівцями, фломастерами. Малювати в основному. В нас по дому багато різних розмальовок, от їй до душі помалювати. І стіни пообмальовувати.

Як піклуєтесь про здоров'я дитини/дітей? А ваш партнер як?

Ну я стараюсь там їх одягати тепло на вулицю, щоб не мерзли. Коли хворіють то лікуємо, звичайно. Хвилююсь завжди за них. Вадим менше переймається. Я як мама то дбаю про їхнє здоров'я. Вадим не знатиме, що їм давати коли не дай Бог хтось захворіє, якщо мене вдома не буде. То скоріше моя забота.

За що можете похвалити свою дитину/дітей? Якими здобутками її/його пишаєтесь?

Я взагалі пишаюсь своїми дівчатами, в мене їх аж 2 – це вже гордість. Не всі таким можуть похизуватись, а я можу. Хвалю Діанку, коли її в садочку хвалять. Коли кажуть вихователі, що добре поїла, або гарно на заняттях відповідала. Лізу хвалю як іграшки за собою поприбиває. Коли олівці всі поскладає.

Які особистісні якості/риси Ви хотіли б виховати чи виховуєте зараз у своїй дитині/дітях? Чому?

Це важливо, от дійсно. Хочу щоб гідні дівчата в мене вирости. Щоб були добрі,

розумні, красиві, і відповідальні. Всі хороші якості є, я хочу щоб були в моїх дітей. Мені здається. Жодна мама не хоче щоб її дитина була погано. Не у всіх просто вдається виховати гідних людей.

Чинники відповідального батьківства

Опишіть, яку роль у Вашому житті займають діти/дитина? Що саме діти/дитина для вас означають?

(сміється) Діти, діти... Я вже без них і життя не пам'ятаю. Вже не зможу без них. Ну яка їхня роль? Головна. Цілий день за ними крутишся, піклуєшся, дбаєш, виховуєш, годуєш, спати вкладаєш. Що діти означають? Ой. Для мене це вже невід'ємна частина життя. Без них не було б мене.

Ваші цінності в житті змінились з появою дитини/дітей? Як саме? (в контекстах <робота, навчання | сім'я>, <зайнятість | вільний час>, час для сім'ї | час для себе)

Ну в мене не було такої важливої роботи, тому я з радістю пішла в декрет. Мабуть, материнство це моє покликання в житті. Звісно, що вся я нирнула в сім'ю, наш домашній очаг. З часом вільним проблемки. Особливо з 2 дітьми. Часу для себе в мене мало, по правді кажучи. Буває прошу маму свою щоб посиділа з малими. А я там побіжу по справах: в магазини, манікюр... Але я ж кажу. Мені вже привично. Без дітей було б мені гірше. Я вже звикла і по дому все з ними робити.

Якими ви бачите своїх дітей (дитину) у майбутньому? Щось плануєте? Що саме? Чого б ви хотіли, щоб ваші діти досягли у майбутньому?

Головний план – щоб Діана пішла в школу. А Ліза пішла в садочок. І тоді мама їхня розрузиться. Декрет це чудовий період, але в мене він затягнувся. Я б і на роботу якусь пішла. Трохи хай час пройде, дівчата мої підростуть і буде краще. Ну я звісно хочу, щоб дівчата розумненькі були. Я добре вчилась в школі, то хоч щоб і вони були такі. Думаю, що всі батьки хочуть гордитись успіхами своїх дітей.

Як Ви вважаєте, на сьогоднішній день Ви маєте сприятливі умови для розвитку вашої дитини/дітей? Чого не вистачає? Що хотіли б покращити?

Думаю, що в моїх дівчат не погані умови. Ми стараємось їм дати все необхідне. Купуємо. Що їм подобається, там іграшки. Ті ж олівці Лізі. От тільки в чоловіка зараз перебої в роботі, а ми фінансово від нього всі залежимо. То час зараз такий, всім несолодко. І от дівчат скоро треба буде в школу збирати, меншу в садок, все купити треба. Тому умова головна тут стабільна робота і стабільний дохід.

Згадайте, будь ласка, а як готувались до батьківства? (книги, статті, відеоматеріали, лікар, курси для майбутніх батьків тощо) Були проблеми в доступі до даних джерел інформації? Можливо зараз є якісь недоступні ресурси для виховання дітей? (транспорт, гуртки, секції)

От ми готувались. Ну як готувались. Ми хотіли дітей. І 1 і 2 вагітності ми хотіли, це було не спонтанне рішення точно. Я в основному читала всілякі форуми. Де мамочки своїми історіями ділились. Мені цікаво було. Підписалась в соц.мереж на групи там різні про материнство. Мені було дуже цікаво все було, сам процес вагітності. Ні, проблем з джерелами в мене не було. Зараз я думаю, скільки всього є. Я про курси різні чула. Ну мені не потрібно було. Я вже 1 раз як Діану родила, то вже все знала. За 2 вагітність не переживала. Знала, що все добре буде то так воно і було.

Прислухаєтесь до порад своїх батьків у вихованні дітей? Вважаєте їхню думку важливою? Помічали, що використовуєте ті ж методи виховання, які використовували ваші батьки по відношенню до вас? Які саме?

Спочатку як Діанку народила, то мама моя допомагала мені. І показувала як памперс правильно одягнути, запеленати. А далі я все сама. Я швидко все зрозуміла. І зараз буває злять мамині поради. Ну я ж не мала дитина вже. В мене 2 дітей. Я можу дати їм раду. От серйозно. Хоча наче й не можна так. Батьківська думка і важлива, але я вже виросла. Є своя голова на плечах. Ну, мені не дуже подобались ті методи виховання які в мене в дитинстві були. Батьки могли кричати, там іноді вдарити. То я такого не сприймаю. Я собі пообіцяла, що ніколи дівчат своїх не битиму. Ну це так безглуздо. Тому в мене табу таке.

Задоволеність станом батьківства

Ви задоволені, що стали батьками? І що саме зараз відчуваєте у соціальному статусі «мами», «татуся»?

(сміється) Я думаю, що ви самі розумієте. Звичайно, я задоволена. Як слон. «мама» - це так поважно. Ну класно звучить і мені точно пасує. Це однозначно моя рокова роль в житті. Відчуваю що?! Та гордість, що змогла таких красунь народити. Що потихеньку на ноги їх ставимо. Відчуваю відповідальність на собі, ну і все тільки хороше. Це ж мої діти – любов відчуваю, і згадую пологи.

Які емоції викликає у вас батьківство?

Круті емоції, ні з чим не порівняти. Діти мені 2 молодість подарували.

Які вбачаєте перспективи з розвитком та вихованням дитини/дітей?

Вірю, що все буде тільки краще. Я люблю дітей, і вони мене люблять. Аби не хворіли лише. Бо як тільки в когось щось заболить – я ж не можу. Серце кров'ю обливається. І я ж розумію, що всі їхні перспективи залежать від мене з Вадимом. Ми взяли цю відповідальність і нам її і нести все життя. То так і має бути. Вадиму аби стабільні виплати на роботі, а мені дочекались коли дівчата по школам і садочкам підуть, та теж заробляти якусь копійку, щоб були в них ті хороші перспективи.

Вважаєте себе хорошим «татусем», «мамою»? Чого не вистачає? Що хотіли б покращити у взаємовідносинах з дітьми/дитиною?

Думаю, що не погана я мама. Мені всі подружки кажуть, що я кртецька мама. Правда. Я з ними не сперечаюсь. Кажуть, що зі сторони видніше. Мабуть, так воно і є.

РЕСПОНДЕНТ 10 – Ч – декілька дітей, старшій дитині від 2.5 років до 6 років.

Розкажіть, будь ласка, про себе, своє життя, сім'ю, чим займаєтесь?

Так, добре. Мене звати Вадим. Мені 27. Я навчався в технікумі, після того весь час я займаюсь будівництвом, ремонтами. Подобається така робота, в мене не погано виходить. Люди не скаржаться. В мене є прекрасна дружина – Вікторія.

І вже в нас є 2 прекрасні дочки – Діанка це старшенька і Ліза меньшинька.

Аспекти практик відповідального батьківства

Розкажіть, будь ласка, про ваших дітей/дитину. Скільки їй місяців/років?

Діти в нас хороші. Діані вже 5, а Лізі 2

(в залежності від віку дитини) Ваша дитина ходить до дитячого садочку? Їй там подобається? А що найбільше? А плануєте, щоб дитина ходила до садочку? А коли?

Старша так, ходить. Менша ні, але думаю, що скоро вже піде. Як тільки старша в школу, тоді менша в сад піде. Не знаю, що точно там Діані подобається найбільше, але не плаче там, значить вже добре.

Ваша дитина має якісь захоплення? Які? Відвідує гуртки/секції? Які саме? (музика, спорт, мистецтво, танці) А хто був ініціатором того, щоб дитина додатково займалась улюбленою справою? Для дітей до 30 місяців – як любить гратись ваша дитина? В неї улюблена іграшка? Яка?

Тільки садок в старшої. Не знаю, чим би вона хотіла зайнятись. Треба мабуть і запитати. Я думаю, що в садку їй там вистачає занять. Ліза менша точно любить малювати. Я це по дому нашому помітив. Ну любить вона все розмалювати. Тільки встигаю приймати важливі там бумажки. Документи основні переховав щоб не достала високо.

Як піклуєтесь про здоров'я дитини/дітей? А ваш партнер як?

То все жінка. Не я. Вона там цим завідує. Я не сунусь. Ну діти ж здорові, все добре. То її заслуга. І як простуда якась, то Віка відразу все вирішує І лікаря викличе якщо там критично, а так то сама знає як дівчат лікувати.

За що можете похвалити свою дитину/дітей? Якими здобутками її/його пишаєтесь?

Якщо поприбирають іграшки свої за собою тоді і хвалю. Або ще коли поїдять то теж кажу, що молодці дівчата.

Які особистісні якості/риси Ви хотіли б виховати чи виховуєте зараз у своїй дитині/дітях? Чому?

Більше жінка їм настанови дає. Як правильно, а як не правильно. Ну я головне хочу щоб були адекватні, послушні. А то знаєте є такі діти зараз, вони такі неблагодарні. В них батьки душу вкладають, а вони от зовсім батьків тих не цінять. От я хочу щоб мене мої дівчата поважали. Знали, що я батько їхній, що я опора.

Чинники відповідального батьківства

Опишіть, яку роль у Вашому житті займають діти/дитина? Що саме діти/дитина для вас означають?

Ну як. Діти це частина нашої сім'ї, яку ми з Вікою створили. Мабуть, основне ядро, я б так сказав. Діти це щастя.

Ваші цінності в житті змінились з появою дитини/дітей? Як саме? (в контекстах <робота, навчання | сім'я>, <зайнятість | вільний час>, час для сім'ї | час для себе)

Більше в жінки все змінилось. Вона по вуха в дітях. Я ж на роботі постійно. Ото ввечері як вдома, то все одно жінка більше за ними. Я став більше працювати. Бо знаю, що мені їх прокормити всіх треба. Я ж голова сім'ї, як не як. Вільного часу поменшало. Я там люблю ввечері футбол подивитись. То зараз не завжди виходить. Вже дівчата мультики дивляться. У нас уже якось от час з сім'єю він вже автоматично як час для себе. От ми наприклад ідемо там на озеро, то нас 4 і ще там вже друзі всі з дітьми.

Якими ви бачите своїх дітей (дитину) у майбутньому? Щось плануєте? Що саме? Чого б ви хотіли, щоб ваші діти досягли у майбутньому?

Я так масштабно не планував, якось не говорили про це. Плани це в школу піти і в садок. Елементарні якісь плани. Немає такого, що я хочу щоб вони акторками були чи лікарями. Хай ростуть і самі вирішують. В мене плани попросту: щоб не хворіли і в школу і садік. І все.

Як Ви вважаєте, на сьогоднішній день Ви маєте сприятливі умови для розвитку вашої дитини/дітей? Чого не вистачає? Що хотіли б покращити?

Нормальні умови як в звичайних людей, ну є все необхідне. Я так і не можу відповісти. В моїх дітей сприятливі умови для того щоб вони росли, розвивались.

Згадайте, будь ласка, а як готувались до батьківства? (книги, статті, відеоматеріали, лікар, курси для майбутніх батьків тощо) Були проблеми в доступі до даних джерел інформації? Можливо зараз є якісь недоступні ресурси для виховання дітей? (транспорт, гуртки, секції)

Діток обох ми хотіли, заплановані вони. І різниця невелика. Щоб подружки були. Все продумано. Жінка то все читала. Бувало, що ми там лежимо, відпочиваємо, а вона мені там про партнерські роди читала чи ще щось. Ну я так сам не шукав нічого. Я думаю, що все зараз у вільному доступі. Немає з цим проблем. По ресурсах для дітей – я і не знаю. Все наче в нормі. Садок на районі є. А більше нема поки що і не треба. Школа теж недалеко.

Прислухаєтесь до порад своїх батьків у вихованні дітей? Вважаєте їхню думку важливою? Помічали, що використовуєте ті ж методи виховання, які використовували ваші батьки по відношенню до вас? Які саме?

Ой, ні. Я не люблю коли мене учать. От будь-хто, чи мама, чи батько, чи жінка. От мені цього не треба. Діти мої? Мої. Я сам виховую як захочу. Ну які методи? В Нашому дитинстві все поскромніше було. Не було таких іграшок, бідні 90-ті. Зараз я дітям набагато більше купую, чим мені колись. І мені якось не дозволяли багато чого, там забороняли дивитись телевізор взагалі. Я не такий. Я лояльніший.

Задоволеність станом батьківства

Ви задоволені, що стали батьками? І що саме зараз відчуваєте у соціальному статусі «мами», «татуся»?

Я – так, задоволений. «Тато». Це мені подобається як дівчата мене так називають. От саме тато, не папа. То різниця ж є. Відчуваю що – любов, відповідальність, я для них опора для всіх 3 дівчат, відчуваю ще підтримку і спокій на душі.

Які емоції викликає у вас батьківство?

Та класні, класні.

Які вбачаєте перспективи з розвитком та вихованням дитини/дітей?

Перспективи на сьогоднішній день – це школа і садик. Думаю. Що далі діти

будуть рости, вчитись і все буде нормально в нас. В нас і так все добре. Ну порівняно. Мрію щоб стабілізувалось все. Карантин цей так надоїв всім. Хочу щоб робота була постійно, бо зараз так перебоями. А дітей треба содержати.

Вважаєте себе хорошим «татусем», «мамою»? Чого не вистачає? Що хотіли б покращити у взаємовідносинах з дітьми/дитиною?

(сміється) Треба в жінки запитати. Непоганий так точно. Може є свої нюанси, але непоганий я, не вредний. Покращити – не знаю. Хай ростуть і не хворіють головне.

РЕСПОНДЕНТ 11 – Ж – декілька дітей, старшій дитині від 2.5 років до 6 років.

Розкажіть, будь ласка, про себе, своє життя, сім'ю, чим займаєтесь?

Я Аліна. Мені 27 років. Я мама 3 діток. В мене старший синок Давід, середній Діма і найменша донечка Ніколь. Є чоловік Валік. У нас така велика сім'я, багатодітна. Я вічно в декреті. (сміється). Я повар за фахом, вчилась в училищі. Ну останні роки я постійно дома, бо як розумієте не до роботи.

Аспекти практик відповідального батьківства

Розкажіть, будь ласка, про ваших дітей/дитину. Скільки їй місяців/років?

Давіду старшенькому вже майже 6 років, середньому Дімі 3 роки, і найменшій нашій квіточці от 7 місяців.

(в залежності від віку дитини) Ваша дитина ходить до дитячого садочку? Їй там подобається? А що найбільше? А плануєте, щоб дитина ходила до садочку? А коли?

В садочок не ходять. Ніхто з них. І ніхто не ходив. Я як в декреті то сама з ними трьома в дома. Давід так і не пішов. Вже в школу піде. От не знаю чи Діму і Ніколь вести. Не рішила, якщо чесно.

Ваша дитина має якісь захоплення? Які? Відвідує гуртки/секції? Які саме? (музика, спорт, мистецтво, танці) А хто був ініціатором того, щоб дитина додатково займалась улюбленою справою? Для дітей до 30 місяців – як

любить гратись ваша дитина? В неї улюблена іграшка? Яка?

Ніяких гуртків не відвідують. Давід старший тварин любить, я йому книжки купувала він любить роздивлятися на тварин, вивчає їх. То от йому таке до душі – тваринний світ і його фішка. Діма в нас постійно в телефоні. Старший теж в планшеті. Я їх не трогаю. Хай скільки хочуть, скільки ї сидять. Мені легше їм дозволити. Бо потім слухати ці крики, плачі, я не хочу. А Ніколь любить гратись іграшкою над кроваткою, що висить. Вона її наче ручкою трогає і вона хитається.

Як піклуєтесь про здоров'я дитини/дітей? А ваш партнер як?

В мене от їх троє, то не завжди я все встигаю. Як от простудяться чи грип якийсь то лікую. Ну як положено. Чоловік тоді порівняно зі мною, ніяк не думає. Це моя забота, не його.

За що можете похвалити свою дитину/дітей? Якими здобутками її/його пишаєтесь?

Давіда – що хоч трошки в тваринах тих розбирається. Але він погано говорить. Сусідні хлопчики он менші за нього і то набагато краще говорять. Діму – немає за що і похвалити. Він вічно в телефоні, ігри оті дурнуваті. А як забереши то буде ж крику. Ну Ніколь ще ж маленька в нас. Добре, що вже сидить самостійно, але не повзає.

Які особистісні якості/рисни Ви хотіли б виховати чи виховуєте зараз у своїй дитині/дітях? Чому?

Щоб виховані були, напевно. А так то я над цим не особо задумуюсь. Поважали батьків.

Чинники відповідального батьківства

Опишіть, яку роль у Вашому житті займають діти/дитина? Що саме діти/дитина для вас означають?

Ну в мене все моє життя – це діти. Я в дітях як білка в колесі. Замучалась вже. Ну це і добре, що дітки в мене є, це радість, але важко.

Ваші цінності в житті змінились з появою дитини/дітей? Як саме? (в контекстах <робота, навчання | сім'я>, <зайнятість | вільний час>, час для

сім'ї | час для себе)

Ну так, змінилися цінності. Я повністю тільки ними і займаюсь, нічим більше. І таке домашніми справами: їсти варити, стірать, прибирать і по колу кожен день так. Ну в мене вільний час коли вони сплять, або граються, то я собі полежу, Тв подивлюсь, може в телефоні зависну. Час для себе – такого нема. Це так чисто в душі сходити, в туалет. Може там гості як приходять, то погуляємо, вип'ємо пивка, або щось міцніше. Діти можуть собі самі гратись, а ми з кумами трошки пошуміть, або не трошки. Я люблю погулять, от відпочити, напитись іноді. Ага, я на грудному вигодовуванні.

Якими ви бачите своїх дітей (дитину) у майбутньому? Щось плануєте? Що саме? Чого б ви хотіли, щоб ваші діти досягли у майбутньому?

Ого. Та не знаю. Хай ростуть собі, а час покаже. Доля яка в них не знаю. Планую, щоб в школу всі пішли. Більше планів 0.

Як Ви вважаєте, на сьогоднішній день Ви маєте сприятливі умови для розвитку вашої дитини/дітей? Чого не вистачає? Що хотіли б покращити?

Та нормальні, пайдьот. Телефони в них в рука х є – це для них зараз саме головне. Ухватить його і дивиться всяку фігню.

Згадайте, будь ласка, а як готувались до батьківства? (книги, статті, відеоматеріали, лікар, курси для майбутніх батьків тощо) Були проблеми в доступі до даних джерел інформації? Можливо зараз є якісь недоступні ресурси для виховання дітей? (транспорт, гуртки, секції)

Я не особо цим парилась. Ми наче з чоловіком одружились, і розуміли, що треба вже діток. Тільки в лікаря була. Більш нічого не робила. Ніяких курсів. Ото знаю додатки на телефон є, але в мене такого не було. Я думаю, що сьогодні це все доступно, і почитати можна, і відео глянути. Мені просто якось воно не цікаво було. Зараз основний ресурс – це гроші. Ну і транспортний ресурс. В Києві він то ходить, то ні. Але мені по суті він і не треба. Мені далі мгазина і не треба, і діти вдома.

Прислухаєтесь до порад своїх батьків у вихованні дітей? Вважаєте їхню думку важливою? Помічали, що використовуєте ті ж методи виховання, які

використовували ваші батьки по відношенню до вас? Які саме?

Мама мені по началу допомагала. То я слухала, ще юна була ж. А так, то сама розберусь. Оце якщо всіх слухати, і маму, і свекруху, то краще самій зробити. Я якось не можу порівняти як мене виховували, і як виховую є. В мене телефону не було. А в цих дітей зараз одне на умі.

Задоволеність станом батьківства

Ви задоволені, що стали батьками? І що саме зараз відчуваєте у соціальному статусі «мами», «татуся»?

Скоріше так. В ролі мами складно. Вже голова обертом. Але радію, що вони всі мої, що вони в мене є.

Які емоції викликає у вас батьківство?

Воно то радість, іноді втому.

Які вбачаєте перспективи з розвитком та вихованням дитини/дітей?

Не думала взагалі про таке.

Вважаєте себе хорошим «татусем», «мамою»? Чого не вистачає? Що хотіли б покращити у взаємовідносинах з дітьми/дитиною?

Нормальна я мама. Не кожна б витримала 3 дітей.

РЕСПОНДЕНТ 12 – Ч – декілька дітей, старшій дитині від 2.5 років до 6 років.

Розкажіть, будь ласка, про себе, своє життя, сім'ю, чим займаєтесь?

Так, мене звати Валентин. Мені 30 вже років. Моя сім'я складається з мене, дружини, 3 дітей – 2 сина і дочка. Я не маю вищої освіти. Вчився в технікуму для залізничників. І от працюю давно вже на Укрзалізниці. Живемо самі. Без батьків. Квартира є.

Аспекти практик відповідального батьківства

Розкажіть, будь ласка, про ваших дітей/дитину. Скільки їй місяців/років?

Давіду вже майже 6 років, Дімі 3 роки, Ніколь вже трохи більше ніж півроку.

(в залежності від віку дитини) **Ваша дитина ходить до дитячого садочку? Їй там подобається? А що найбільше? А плануєте, щоб дитина ходила до садочку? А коли?**

Не ходять. Ніхто з них не ходить. Та якось не пішло в нас з садочком.

Ваша дитина має якісь захоплення? Які? Відвідує гуртки/секції? Які саме? (музика, спорт, мистецтво, танці) А хто був ініціатором того, щоб дитина додатково займалась улюбленою справою? Для дітей до 30 місяців – як любить гратись ваша дитина? В неї улюблена іграшка? Яка?

Тані, немає в нас такого. Якось і не думали. Ми з дружиною не обговорювали цю тему. Не ходять наші діти нікуди, з мамою постійно вдома. Давід ото може тваринки подивитись знаю, а то хлопці постійно в планшеті, телефоні. Я і не знаю. Що вони там дивляться. Мовчать, дивляться, спокійно – уже добре. А Ніколь ще зовсім маленька, я і не знаю, яка в неї улюблена іграшка.

Як піклуєтесь про здоров'я дитини/дітей? А ваш партнер як?

Це теж до дружини питання. Вона цим опікується. Коли там вона попросить одягти їх на вулицю, то одягаю тепло. Це ж про це мова?! А так не знаю. Їжу щоб корисну давали? То не впевнений, що це можна назвати там дуже корисним. Не сильно ми там перебираємо їм їжу. Старші вже їдять те, що і ми.

За що можете похвалити свою дитину/дітей? Якими здобутками її/його пишаєтесь?

Мабуть ще малі щоб хвалити. Бо так в голову нічого і не приходить.

Які особистісні якості/риси Ви хотіли б виховати чи виховуєте зараз у своїй дитині/дітях? Чому?

Аби слухняні були, не бились між собою, дружні були, не крикливі, і поменрше нерви тріпали.

Чинники відповідального батьківства

Опишіть, яку роль у Вашому житті займають діти/дитина? Що саме діти/дитина для вас означають?

Та головну ж роль. Ми ж багатодітна сім'я, то діти тут головні. Діти означають, що батьки люблять один одного напевно, це радість, але повторюсь, аби не псували нервову систему.

Ваші цінності в житті змінилися з появою дитини/дітей? Як саме? (в контекстах <робота, навчання | сім'я>, <зайнятість | вільний час>, час для сім'ї | час для себе)

Ну я як на роботу ходив, так і ходжу. В цьому плані в мене все стабільно. То дружина з ними вдома 24/7. Вільний час я проводжу на рибалці. Це не часто, але буває з сусідом вибираємось на природу. Бувають компанії приходять до нас. В нас кумів багато, то можемо тут посидіти. Ми любимо потанцювати, поспівати, випити, закурити. Ну як люди нормальні. То це ми так поєднуємо. Це і наче час для себе, релакснуть з кумами і наче і з сім'єю, бо всі ми вдома. Ми собі з кумами за столом, а малі по планшетам. І нормально.

Якими ви бачите своїх дітей (дитину) у майбутньому? Щось плануєте? Що саме? Чого б ви хотіли, щоб ваші діти досягли у майбутньому?

Та я нічого не планую. Хай ростуть помаленьку. А там буде як буде. Ну хочу щоб все нормально було як виростуть. Ну я якось про це не згадую. Вони ще і в школу не пішли.

Як Ви вважаєте, на сьогоднішній день Ви маєте сприятливі умови для розвитку вашої дитини/дітей? Чого не вистачає? Що хотіли б покращити?

Думаю, що умови як умови. В когось і таких немає. Даже і не знаю чого їм може не вистачати. Телефон той вічно в руках. То саме більше щастя. Покращувати...Хм. Це таке треба подумати. Але не знаю я. Наче все нормально у нас. Далі буде видно, чого не вистачатиме, що покращити.

Згадайте, будь ласка, а як готувались до батьківства? (книги, статті, відеоматеріали, лікар, курси для майбутніх батьків тощо) Були проблеми в доступі до даних джерел інформації? Можливо зараз є якісь недоступні ресурси для виховання дітей? (транспорт, гуртки, секції)

Та ви що? Як готуватись? Ми розуміли якось, що пора дітей. То так воно і вийшло. Я не читав ніяких книг, статей, відео. Нащо воно треба? Наче й так

ніхто не знає як робити дітей?! Ну чесне слово. То я і не рвався до тих джерел інформації. Воно мене якось не турбувало. Жінка там до лікаря щось ходила, але я не пам'ятаю з якою періодичністю. Ну от нам не дуже там актуально про гуртки. Діти в таке не ходять наші. Ну наче в Києві з цим має бути все в порядку.

Прислухаєтесь до порад своїх батьків у вихованні дітей? Вважаєте їхню думку важливою? Помічали, що використовуєте ті ж методи виховання, які використовували ваші батьки по відношенню до вас? Які саме?

Не, не, не. Я можу послухати там батьків, але зроблю по своєму. Я цього не люблю. Ну ми в різні часи виховувались. В мене таких іграшок не було, як в моїх дітей. Не помічав, що щось схоже чи не схоже є у вихованні. Просто не звертав уваги, це треба багато подумати.

Задоволеність станом батьківства

Ви задоволені, що стали батьками? І що саме зараз відчуваєте у соціальному статусі «мами», «татуся»?

Це да, канешно. Задоволений. Багатодітний папаша. Відчуваю, що багато сили на все це треба, і діти це не так просто.

Які емоції викликає у вас батьківство?

Хороші емоції. Я люблю своїх дітей. Головне, щоб слухались нас, а то вредних я не хочу. Оце голова потім болить і нерви мотають.

Які вбачаєте перспективи з розвитком та вихованням дитини/дітей?

Та які перспективи... Хай ростуть нам на радість, на втіху. Будемо мати сили з дружиною. То будемо якось і ростити, і виховувати.

Вважаєте себе хорошим «татусем», «мамою»? Чого не вистачає? Що хотіли б покращити у взаємовідносинах з дітьми/дитиною?

Мабуть що не поганий. Хоча може для когось я і поганий батько. Але то вже чужі проблеми. Для себе я нормальний. Покращив би – щоб слухались.

ДОДАТОК 3

ОПИТУВАЛЬНИК З ВИЗНАЧЕННЯ СТИЛЮ БАТЬКІВСЬКОГО
ВИХОВАННЯ

Джерело: Родинна твердиня. Посібник, який допоможе батькам в емоційному, моральному і духовному розвитку дитини / Б.Кур, А. Скоулз, Р. Джонсон, Д. Нотаро. – Кременчуг: Християнська зоря, 2011. – С.1-17.

Анкета Як ви виховуєте вашу дитину.

Дайте відповідь на наведені запитання, щоб з'ясувати, як ви виховуєте вашу дитину.

Анкета спрямована для визначення вашого стилю. Бутьте відвертими. Дайте відповідь, як Ви насправді виховуєте дитину, а не як, на Ваш погляд, її необхідно виховувати. Кожне твердження оцінюється за шкалою балів

Оцініть кожне твердження за шкалою балів

1- абсолютно не згоден

2- не згоден

3- не можу вирішити

4- згоден

5- повністю згоден

№ п/п	Твердження	Шкала балів				
		1	2	3	4	5
1	Я вважаю, що за дітьми треба доглядати, а не слухати їх	1	2	3	4	5
2	Я заспокоюю свою дитину, коли вона засмучена	1	2	3	4	5
3	Я караю свою дитину фізично за провини	1	2	3	4	5
4	Я рідко виправляю свою дитину, даючи їй можливість навчатися на помилках	1	2	3	4	5
5	Я роблю все можливе, щоб моя дитина досягла успіху	1	2	3	4	5
6	Моя дитина може все розповісти мені, не побоюючись покарання	1	2	3	4	5
7	Я навчаю свою дитину поважати батьків та інших людей	1	2	3	4	5
8	Я не звертаю уваги на неслухняність моєї дитини, якщо вона не переходила межі	1	2	3	4	5
9	Я навчаю свою дитину правильно поводитися майже у всіх ситуаціях	1	2	3	4	5
10	Я прошу вибачення у дорослих, якщо моя дитина скривдила їх	1	2	3	4	5
11	Миттєва покірність моєї дитини для мене є дуже важливою	1	2	3	4	5

12	Я завжди виявляю любов до своєї дитини	1	2	3	4	5
13	Я завжди перевіряю, чи моя дитина зробила насамперед важливі справи	1	2	3	4	5
14	Я ніколи не цікавлюся, з ким товаришує моя дитина	1	2	3	4	5
15	Я сприймаю лише найкращі спроби й намагання моєї дитини	1	2	3	4	5
16	Я дозволяю своїй дитині висловлювати емоції, навіть коли це мене бентежить	1	2	3	4	5
17	Я навчаю свою дитину цінувати самоконтроль	1	2	3	4	5
18	Я сприймаю гнів своєї дитини та дозволяю висловлювати його без страху	1	2	3	4	5
19	Я навчаю свою дитину цінностям і традиціям нашої культури	1	2	3	4	5
20	Я з задоволенням надаю своїй дитині можливість вибору кар'єри та стилю життя	1	2	3	4	5

Оцінка стилю батьківства

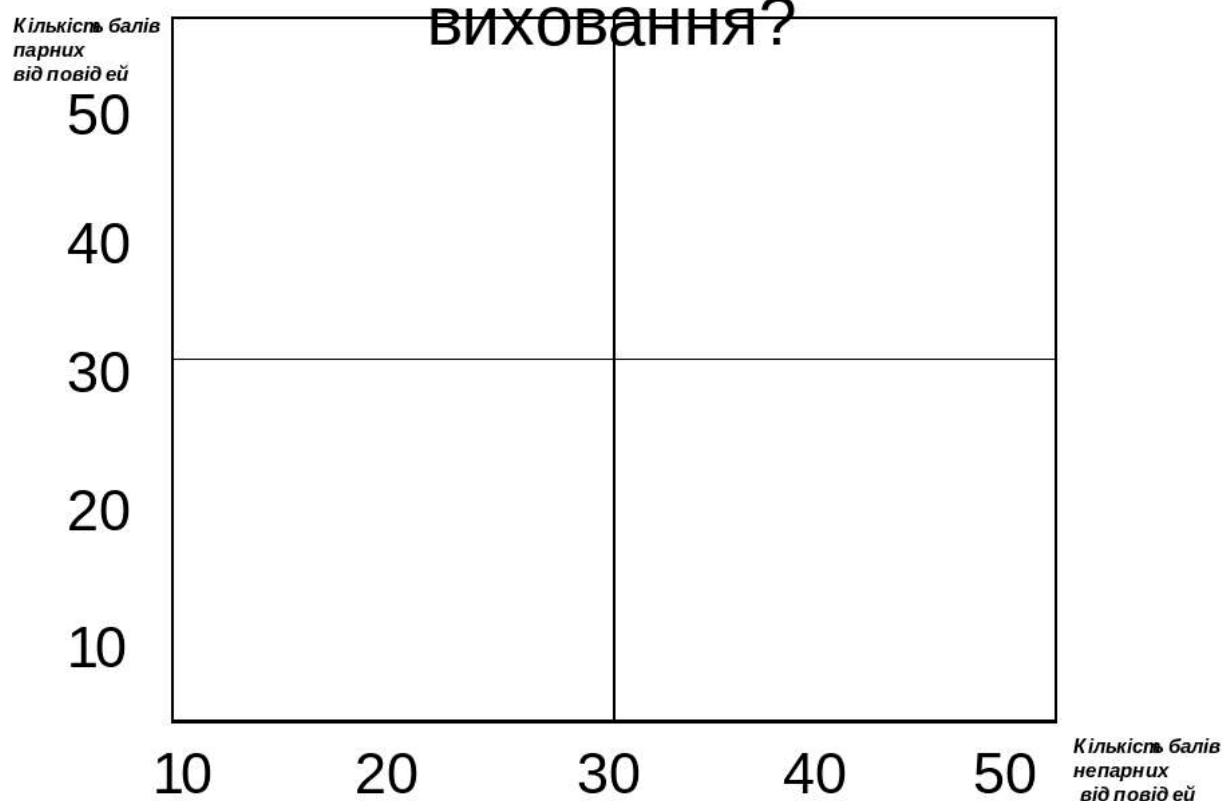
Підрахунок результатів за анкетною

Підрахуйте загальну кількість балів непарних тверджень (вісь x).

Підрахуйте загальну кількість балів парних тверджень (вісь y).

Дані результати відобразити на графіку, який наведений нижче. На нижній горизонтальній лінії наведеного графіка (вісь x) поставте позначку «М» відповідно до кількості балів ваших непарних відповідей. На лівій вертикальній лінії графіка (вісь y) поставте позначку «М» відповідно до кількості балів ваших парних відповідей. Проведіть лінію вгору від Вашої першої позначки «М» і вправо від вашої другої позначки «М». Точка, де вони перетинаються знаходиться в певному квадраті, що вказує на ваш стиль батьківства.

Який ваш стиль батьківського виховання?

А тепер порівняйте відповіді дітей та батьків щодо стилю сімейного виховання.

<p>у</p> <p><i>Поблажливий стиль</i> ПОБЛАЖЛИВЕ БАТЬКІВСТВО</p>	<p><i>Спрямовуючий стиль</i> АВТОРИТЕТНИЙ СТИЛЬ</p>
<p><i>Усунутий стиль</i> НЕЗАЛУЧЕНЕ БАТЬКІВСТВО</p>	<p><i>Владний стиль</i> - АВТОРИТАРНИЙ СТИЛЬ</p> <p>х</p>

Характеристика стилів батьківського виховання.

ПОБЛАЖЛИВИЙ СТИЛЬ (ліберальний) - – **ПОБЛАЖЛИВЕ БАТЬКІВСТВО**

- *Низький контроль, високий рівень підтримки;*
- *Батьки досяжні, дитина керує;*
- *Постійне виявлення любові, слабка дисципліна;*
- *Двохстороннє спілкування;*
- *Мало уявлення про наслідки;*
- *Неприборкана воля й егоцентричний характер*
- *Той, що все дозволяє, і теплий*

Вплив на дитину: низький самоконтроль, низька самоповага, нешанобливе ставлення, незахищеність, нездатність пристосуватися до меж, низька відповідальність, низька успішність у школі.

Основна увага: підвищити рівень контролю

УСУНУТИЙ СТИЛЬ (батьки зайняті своїми справами, гіпоопіка) – **НЕЗАЛУЧЕНЕ БАТЬКІВСТВО**

- *Низький контроль, низький рівень підтримки;*
- *Батьки недосяжні;*
- *Мінімум спілкування;*
- *Непередбачені наслідки;*
- *Мінлива любов і дисципліна;*
- *Деформовані воля й характер*
- *Віддалений і відсутній*

ВЛАДНИЙ СТИЛЬ (авторитарний, гіперопіка) – АВТОРИТАРНИЙ СТИЛЬ

- *Високий контроль, низька підтримки;*
- *Батьки недосяжні, викликають страх, вимагають беззаперечної покори;*
- *Однобічне спілкування;*
- *Уникання вияву любові, негнучкі покарання;*
- *Зламани воля й характер;*
- *Переважаючий і черствий*

СПРЯМОВУЮЧИЙ СТИЛЬ (співпраця з дитиною) – АВТОРИТЕТНИЙ СТИЛЬ

- *Високий рівень контролю та підтримки;*
- *Батьки досяжні, доброзичливе керування дитиною;*
- *Двохстороннє ефективне спілкування;*
- *Логічний аналіз проявів поганої поведінки*
- *Постійна любові і дисципліна;*
- *Добре сформована воля і сильний характер;*
- *Люблячий і стійкий;*